

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΟΡΓΑΝΟ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΟΜΟΣ ΙΖ • ΑΡ. ΦΥΛΛΟΥ 134 • ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1994 • ΚΙΣΛΕΒ - ΤΕΒΕΤ 5755

Η ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΣΥΝΩΜΟΣΙΑΣ

Του Καθηγητή κ. ΑΝΤΩΝΗ ΛΙΑΚΟΥ

ΤΟ 1321, γράφει ένα χρονικό, «οι λεπροί οίχτηκαν στην πυρά σχεδόν ο' όλη τη Φράντζα γιατί είχαν προετοιμάσει δηλητήριο για να εξοντώσουν όλο τον πληθυσμό». Το 1328 επαναλήφθηκαν οι ίδιες κατηγορίες εναντίον των λεπρών αλλά τώρα συνένοχοί τους θεωρήθηκαν οι Εβραίοι. Ρίχτηκαν και αυτοί σε ομαδικές πυρές. Κάποιοι μάλιστα ομολόγησαν ότι αρχηγός της συνωμοσίας για την εξόντωση των χριστιανών ήταν ο αγαρηνός βασιλιάς της Γρανάδας.

ΤΟ 1347, ΞΕΚΙΝΩΝΤΑΣ από τη Σικελία, διαδόθηκε στην Ευρώπη η πανούκλα: ο Μαύρος Θάνατος. Υπεύθυνοι θεωρήθηκαν αρχικά οι Εβραίοι. Αργότερα ενοχοποιήθηκαν οι περιπλανώμενοι φτωχοί και ζητιάνοι. Πάμπολλοι τέλειωσαν την άθλια ζωή τους στην πυρά ή στον βρόχο. Για τους Φραντσέζους, στη θέση του υποκινητή της συνωμοσίας, αντί του αγαρηνού βασιλιά, μπήκε μια μορφή που θύμιζε τον βασιλιά της Ινγκλίτερρας. Είχε αρχίσει άλλωστε ο εκατονταετής πόλεμος. Εξήντα χρόνια αργότερα ο κατάλογος των συνωμοτών εμπλούτιστηκε με χριστιανούς συνένοχους των Εβραίων και του Σατανά. Ήταν οι μάγοι και οι μάγισσες. Στη συνέχεια παντός είδους αιφετικοί. Και οι κατηγορίες αιγάλιζαν. Δεν δηλητηρίαζαν μόνο τα νερά, ούτε έσπερναν μόνο το θανατικό. Τρέλαιναν τους ανθρώπους, έκαναν τις γυναίκες να αποβάλλουν, τους άνδρες άγονους, τις αγελάδες στέφρες, τις σοδειές να καταστρέφονται. Τέλος το πιο φοβερό: στις τελετουργίες τους έτρωγαν παιδιά ή τους έπιναν το αίμα.

ΤΟ 1849, ΣΤΗΝ ΟΘΩΝΙΚΗ ΑΘΗΝΑ εκδόθηκε ένα βιβλίο με τίτλο «Φωνή ορθόδοξης και σπουδαία, περιεκτική πολλών γνώσεων και τα μέγιστα περιέργος εις ανακάλυψιν της κατά των Ορθοδόξων επιβούλησ...». Συγγραφέας ο Κοσμάς Φλαμιάτος από την Κεφαλονιά. Για τον Φλαμιάτο, μια τεράστια συνωμοσία εξυφαινόταν από τον Αντίχριστο για την καταστροφή της Ορθοδοξίας. Εγκέφαλος η «λουθηροκαθηνική» Αγγλία. Οι πλόκαμοι έφταναν ως τον τελευταίο χωροφύλακα, αφού είχαν τυλίξει όχι μόνο το ελληνικό βασίλειο, αλλά και την ομόδοξη Ρωσία. Όργανα: η «φραμασονία», ο «φωτισμός» (Διαφωτισμός), η ελευθερία, ο «εξεγενισμός», αλλά επίσης και οι εμπορικές σχέσεις με τους ξένους, η μονοκαλλιέργεια της σταφίδας, η δημιουργία νέων καταναλωτικών αναγκών,

οι σπουδές στο εξωτερικό και η γλωσσομάθεια, η δημόσια εκπαίδευση, το σύνταγμα, η νομοθεσία κ.λπ. Ακόμη, η Αγγλία είχε δημιουργήσει «διά των Γάλλων» τη Φιλική Εταιρεία και υποκινήσει την Ελληνική Επανάσταση, ενώ η ίδια ακολούθουσε φιλότουρκη πολιτική. Σκοπός της να εξοντώσει το ελληνικό έθνος, να το περιορίσει στην Πελοπόννησο την οποία θα προσέδενε αργότερα στα Επτάνησα ως αποκίνα της. Το γεγονός ότι τα πράγματα δεν εξελίχθηκαν έτσι δεν εμπόδισε επανεκδόσεις του βιβλίου ως και το 1976.

ΤΟ 1993, ΣΕ ΕΝΑ ΜΟΝΟΦΥΛΛΟ που μπορούσε να βρει κανείς σε πολυσύγχρονα μέρη στην Αθήνα και στη Θεσσαλονίκη, διάβαζε: Γιατί ο πόλεμος στη Σερβία; Γιατί δεν λύνεται το Κυπριακό; Γιατί η ΕΟΚ πιέζει για τις νέες ταυτότητες (μόνο στην Ορθόδοξη Ελλάδα); Γιατί ο ψευτομακεδών Γκλιγκόροφ παίζει αυτό το παιχνίδι; Γιατί ο Πάπας, η ΕΟΚ και η Εβραιομασσωνία δεν θέλουν οι ελληνικές ταυτότητες να γράφουν Χριστιανός Ορθόδοξος; Η απάντηση δινόταν λίγες γραμμές πιο κάτω: «Διότι αν διαλυθεί ο σερβικός στρατός, η Τουρκία πλέον θα ξεθαρίσει και θα χτυπήσει την Ελλάδα, τον αιώνιο αντίπαλό σας. Εσείς θα πουλάτε όπλα να θησαυρίζετε αιματοκυλώντας τα ορθόδοξα κυρίως κράτη γιατί αυτά έχουν την Αλήθεια (...) που σας ξεσκεπάζει το σχέδιο της παγκόσμιας κυριαρχίας σας με αρχηγό τον Αντίχριστο, τον άνθρωπο του 666 που πυρετώδως ετοιμάζετε σαν γρέτη της ΕΟΚ. Παμπόνηροι αυτά σχεδιάζετε με τον Πάπα και τις λέσχες της Ρώμης και της Μπύλντενμπεργκ».

ΤΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΑΥΤΑ είναι τυχαία. Θα μπορούσαν στη θέση τους να ειπωθούν άλλες ιστορίες. Για τους Ιησουάτες και τους Πανσλαβιστές, για τη CIA και τον κομμουνιστικό δάκτυλο, για τη διεθνή της τρομοκρατίας. Οι πρωταγωνιστές, τα όργανα και οι στόχοι αλλάζουν. Η γραμματική της συνωμοσίας όμως παραμένει. Μπορεί να συνδειται ένα ετερόκλητο πλήθος από αιτίες και αποτελέσματα. Η λογική συνέπεια δεν την απασχολεί. Δεν έχει σημασία αν η πανούκλα, την οποία υποτίθεται ότι οι Εβραίοι διέδιδαν, αποδεκάτιζε και τους ίδιους. Στη συνωμοτική αντίληψη της ιστορίας δεν υπάρχουν αντιφάσεις, πολλαπλότητα αιτιών. 'Όλα αυτά γεφυρώνονται από τη διαβολική πανούργια. Διαφορετικά τι συνωμοσία θα ήταν;

Συνέχεια στην σελ.20

**ΕΙΚΟΝΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: ΧΙΟΣ, η είσοδος του Κάστρου, τόπου διαμονής των Εβραίων προ του 1881.
(Η συνοικία ισοπεδώθηκε στον σεισμό του 1881).
Φωτ. Χρ. Μουτάφη**

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΙΔΕΩΝ ΤΟΥ ΜΑΪΜΟΝΙΔΗ

Του κ. ΛΑΖΑΡΟΥ ΧΟΥΜΑΝΙΔΗ
Ομοτίμου Καθηγητού του Πανεπιστημίου Πειραιώς

1. Κατά την εποχήν που επηκολούθησε το απόγειον του αραβικού κόσμου (11ος-12ος αιών) ενεφανίσθησαν εις τούτον σπουδαίοι 'Αραβες νομομαθείς και φιλόσοφοι διά να δημιουργήσουν προϋποθέσεις εμφανίσεως και ετέρων σπουδαίων στοχαστών και μετά την περίοδον ταύτην. Κατά την πρώτην περίοδον του θριάμβου του Ισλάμ διεκρίθησαν ο Abu Bakr Muhammad Al-Turtushi (1059-1126), ο Avebas (1086-1138), ο γνωστός εις την χριστιανικήν Ευρώπην ως Αβερρόης (1126-1198) και κατά την δευτέραν περίοδον ο Ibn-Jaldūn (1332-1406), ο Ibn Asim Al-Sakati (1359-1426) κ.ά. Πλείστοι όσοι συγγραφείς υποστηρίζουν ότι οι ανωτέρω 'Αραβες φιλόσοφοι μελετήσαντες τους αρχαίους 'Ελληνας φιλοσόφους και ιδίως τον Αριστοτέλην και δεχόντες την επίδρασιν τούτου διέδωσαν διά μέσου της Ιβηρικής τας ιδέας τον εις την Δ. Ευρώπην. Και τούτο μεν είναι αληθές όπως αληθές είναι ότι, μετά την πτώσιν του Βυζαντίου, οι 'Ελληνες φιλόσοφοι της αρχαιότητος και η συνεχισθείσα ελληνική κουλτούρα του Βυζαντίου κατέστησαν γνωστοί υπό των καταφυγόντων εις την Δύσιν Ελλήνων Λογίων.

Είναι όμως εξ' ίσου αληθές ότι τους αρχαίους 'Ελληνας φιλοσόφους και φυσικά τον Αριστοτέλην, οι 'Αραβες εδιδάχθησαν το πρώτον υπό των Εβραίων, τούτων δε σπουδαίος διδάσκαλος, υπήρξεν ο Isaak Ben Jacob, γνωστός ως Alfasi, ο οποίος το 1104 διηγήθη την Ακαδημίαν της Lucena, καθώς και ο διαδεχθείς τούτον Jose ben Migash. Ανότερος όμως τούτων υπήρξεν ο Asher ben Yehiel (1250-1327) εγκατασταθείς εις Τολέδον (1303) και τον οποίου το έργον «Turim» υπήρξεν αφετηρία εμβρι-

θών μελετών διά να καταστή ο ακρογωνιαίος λίθος του κλασσικού εβραϊκού Κώδικος των Νόμων -μέχρι του 14ου αιώνος- του Abraham ben Salomón ben Adret, ο οποίος απέθανε αφήσας μέγα πνευματικόν έργον εις Γκερόνα⁽¹⁾. Το αναφερθέν έργον τούτο υπεκατεστάθη από το «Shulhan Aruh» του José Caro de Toledo (1481-1575). Έτι όμως ανότερος των αναφερθέντων υπήρξεν ο Moisés ben Maimon (1135-1204), ο γνωστός υπό το ελληνικόν όνομα Μαϊμονίδης. Δεν πρέπει δε να μας ξενίζει η κατάληξις «ίδης» διότι πολλοί Εβραίοι εχχριστιανίσθηντες την προσέθεσαν εις τα ονόματά των και διότι πολλοί Εβραίοι προετίμων, κατά την εν λόγω ιστορικήν περίοδον αλλά και κατόπιν, να εξελιχνίζουν τα ονόματά των προς αποφυγήν των διώξεών των. Δεν πρέπει άλλωστε να μας διαφεύγει το γεγονός ότι με την κατάκτησιν της Κορδονής (1148) υπό των Αλμοαδών, η σπάθη των μουσουλμάνων επέπεσεν επί της κεφαλής χριστιανών και εβραίων. Τότε ήτο που η οικογένεια του Μαϊμονίδη διέφυγεν από την Ανδαλουσίαν διά να εγκατασταθή εις Φεζ, ότε ο ισραηλίτης φιλόσοφος ήτο ηλικίας τριάκοντα

ετών. Ένεκα όμως των γνώσεών του και δη των ιατρικών, ο Μαϊμονίδης, ανήλθεν εις το αξίωμα του ιατρού του Χαλίφου, εν συνεχείᾳ ίδρυσε εις Φουστά, πόλιν ιδρυθείσαν υπό του Χαλίφου Ομάρ Α' (634-644), ο οποίος διαδέχθη τον πενθερόν του Μωάμεθ και διάδοχον του Αμπού-Μπεκρ (632-634) και ο οποίος Ομάρ εδολοφονήθη.

Εις την Ιβηρικήν Χερσόνησον ο ιστορικός της οικονομίας θα συναντήσει τα φώτα της κουλτούρας: ισλαμικής,

Περί των οικονομικών ιδεών του Μαϊμονίδη

εβραϊκής και χριστιανικής. Ενταῦθα δεν πρόκειται να αναφερθώ επί του θέματος αυτού, ξένου προς το αντικείμενον του παρόντος ἀρθρου.

2. Ο Μαϊμονίδης είναι τέκνον της εβραϊκή κουλτούρας δασ δεχθείς βεβαίως εν τινὶ καὶ την επίδρασιν των ἄλλων. Ο Μαϊμονίδης ανάπτυξε τας ιδέας του εις την Κορδούνη, της οποίας το Χαλιφάτον (711-1060) ήτο και το μεγαλύτερον εκείνων του Μαρόκου και της Τυνησίας γνωρίσασα την ἀνθησιν των Γραμμάτων, των Τεχνών και του πλούτου. Η Κορδούνη ήτο η πολυπληθεστέρα πόλις του αραβικού κόσμου εις την Δύσιν αριθμούσα πλέον των 500.000 κατοίκων, ο δε πλούτος της υπερέβαινε τα όρια και της πλέον τολμηράς φαντασίας.⁽²⁾

3. 'Οσον αφορά περί των ιδεών, κουλτούρας και οικονομίας των Εβραίων αντλώμεν γνώσεις επ' αυτών εκ των ιερών βιβλίων του Talmoud (500 π.Χ.). Και αναφερόμεθα εις το Ταλμούδ διότι η εβραϊκή κουλτούρα ἔχει την σφραγίδα θρησκευτικού χαρακτήρος. Τούτο δε είναι ευεξήγητον εκ της προσπαθείας του λαού των να φθάσουν υπό τον ηγήτορά των και Μέγαν Μύστην Μωυσήν εις την γην της Επαγγελίας και εν συνεχείᾳ να ανθέξουν εις τας επιδρομάς των διαφόρων κατακτητών, οι οποίοι διηγούντο δι' αυτής, βραδύτερον δε εις τας κατ' αυτών διώξεις υπό των χριστιανών και ιδιαιτέρως της Δυτικής Παπικής Εκκλησίας. Βεβαίως κατά προέκτασιν φθάνομεν και μέχρι των ημερών μας, αφού τα ανομολόγητα ολοκαυτώματα του 20ού αιώνος καλύπτουν τα μαρτύρια τα οποία υπέστη ο λαός ούτος από της εποχής της διασποράς του. Όθεν, αι οικονομικαὶ ιδέαι των Εβραίων στηρίζονται επί των εντολών του Θεού και των ακολούθησάντων ιερών κειμένων και προφητικής διδασκαλίας του Μωυσέως. Δεν πρέπει να λησμονώμεν ότι οι Εβραίοι, από γενάρχου των Αβραάμ, ο οποίος ήλθεν εκ της πόλεως Ουρ (2.200 π.Χ.) της Σουμερίας διὰ να εγκατασταθεί εις Παλαιστίνην, ήτο λαός ημινομάς (haritou) εισελθών εις Αίγυπτον πιθανόν μετά των νομάδων Χικσώς (1650 π.Χ.)⁽³⁾ και να εγκατασταθή εις την περιοχήν Γκόχσεν. Μετά την έξοδον και τας περιπτείας των επί τεσσαράκοντα ἑτη, ο λαός ούτος εγκατεστάθη τελικώς εις την γην των πατέρων του, όπου και εκ των αυτοχθόνων λαών εξέμαθε διάφορα επαγγέλματα, εν συνεχείᾳ δε μετά την βαθυλωνιακήν αιχμαλωσίαν (586-558 π.Χ.), ότε απτηλευθερώθη υπό του Κύρου (558 π.Χ.) και επανήλθεν εις την πατρίδα του, οι Εβραίοι ήσαν επιδέξιοι ἐμπόροι και γνώσται πλειστών επαγγελμάτων. Έκτοτε επίστευον και εις την αθανασίαν της

ψυχής. Εις την Βίβλον συναντώμεν χωρία καταδικάζοντα την τοκοληψίαν μεταξύ των Εβραίων, την μεταξύ των δουλείαν και του θεσμού του παροίκου αλλά και το σεβασμόν εις την εργασίαν.⁽⁴⁾

4. Ο Μαϊμονίδης ευρίσκεται υπό την επίδρασιν του Αριστοτέλους προσπαθών όπως διά της γνώσεως συλλάβη τον ύστατον λόγον των ὄντων, θέσις η οποία απέχει από την διά τη αποκαλύψεως σύλληψην του Λόγου. Ο Μαϊμονίδης κατ' αυτόν τον τρόπον χωρίς να απομακρύνεται της Ιεράς παραδόσεως του Ταλμούδ εδέχετο και την επίδρασιν και φιλοσοφικών θέσεων και δη των Γνωστικών. Ένεκα τούτου ο Μαϊμονίδης προσπαθεί να συνδύσητο το «Talmoud», το οποίον περιλαμβάνει γραπτόν και προφορικόν λόγον του Θεού αποκαλυφθέντα εις τον Μωυσήν και διδαχθέντα υπ' αυτού περὶ της Πεντατεύχου εις τον αδελφόν του Ααρών και τους εβδομήκοντα Λευίτας. Δυστυχώς με την πάροδον των αιώνων η προφορική εκείνη παραδόσις δεν διεσώθη ως αύτη ήτο εξαρχής, αλλά περιελήφθησαν κατά πρώτον τα διασωθέντα εκ του χρόνου εις το ιερόν βιβλίον «Mishna» (το οποίον σημαίνει επανάλειψις) και το οποίον με το κατόπιν ακολουθήσαν ιερόν βιβλίον «Gemara» συνιστούν το «Ταλμούδ».

Ο Μαϊμονίδης, ἔγραψε πλείστα όσα συγγράματα ἔχων ως βάσιν το κυριώτερόν του, τον «Κώδικα»⁽⁵⁾, ο οποίος περιελάμβανε πηγάς εκ της Βίβλου, της «Mishna», της συμπληρώσεως της διά της «Gemara» και του «Talmoud».

Αναφερόμενοι εις τας οικονομικάς ιδέας του Μαϊμονίδη δυνάμεθα να τας ταξινομήσωμεν ως εξής⁽⁶⁾: α) Οικονομικαὶ Επιστήμαι και Δίκαιον, β) Οικονομική σκέψις και δικαιοσύνη, γ) ατομική και κοινοτική ιδιοκτησία, δ) δικαία τιμή αγαθών και υπηρεσιών, ε) χρήματα και Τράπεζαι, στ) ελευθερία της εργασίας και δουλεία.

Ο Μαϊμονίδης εξετάζει πάντα ταύτα -ως ελέγχθητο την σοφίαν του Ταλμούδ. Ούτος συνεπώς, ασχολείται με το Ταλμούδ. Προσέτι ο Μαϊμονίδης δέχεται το υπό του Αριστοτέλους λεχθέν ότι ο ἀνθρωπός είναι «κοινωνικόν ον». Διά τον λόγον τούτον αναφοριώς με το φαινόμενον της αξίας των αγαθών δεν εξετάζει πόσον είναι επιθυμητόν ή μη ένα αγαθόν διά κάποιο ἀτομον, αλλά τι η κοινωνία κρίνει περὶ της αξίας τούτου. Κατ' αυτόν τον τρόπον ο Μαϊμονίδης προ του Ferdinando Galiani (1728-1787) (Della Moneta, 1751) - ο οποίος αναφερόμενος εις την κοινωνική εκτίμησιν (voce) φρονεῖ ότι αύτη εν εσχάτῃ αναλύσει προσδιορίζει και την οικονομικήν αξίαν⁽⁷⁾ -δέχεται την επίδρασιν του «κοινωνικού ελέγχου»- διά να χρησιμοποιήσω όρον του

Περί των οικονομικών ιδεών του Μαϊμονίδη

Durkheim- προς καθορισμόν της αξίας αγαθών και υπηρεσιών. Η διαφορά όμως του Μαϊμονίδη με τον Galiani συνίσταται ότι φρονεί πως η κοινωνική εκτίμησης αύτη συνδέεται με την ποσότητα της καταβληθείσης εργασίας διά την παραγωγήν ενός αγαθού. Ούτως, ο Μαϊμονίδης, προ του Adam Smith (1776), καταδεικνύει την σημασίαν της εργασίας, έτι και διά τον πλούτον ενός Έθνους και την απόδοσίν της κατά ποσότητα επί τη βάσει του καταμερισμού της. Η εργασία όμως -ως ισχυρίζεται ο Μαϊμονίδης- απαιτεί και δικαίαν αμοιβήν, ως είναι δικαία και η υπό της κοινωνικής εκτιμήσεως καθωρίζομένη τιμή εν τη αγορά. Πρέπει δε να είναι δικαία η τιμή της εργασίας όχι μόνον διά λόγους ηθικής αλλά και διά λόγους αποδόσεώς της και διατηρησεώς της εις καλήν ποιότητα. Παρά ταύτα, ο Μαϊμονίδης αν και επηρεάζεται υπό του Αριστοτέλους δεν ομιλεί περὶ «κόστους εξαρτήσεως» ως ο Σταγειρίτης έθιξε και την πλευρά αυτήν (Ρητορική I,9).

'Οσον αφορά εις την ατομικήν ιδιοκτησίαν αύτη κατά Μαϊμονίδην, είναι ιερόν δικαίωμα του ανθρώπου εξ εργασίας -μόχθου του προερχόμενον, συνάμα δε δέχεται ούτος και την κοινοτικήν ιδιοκτησίαν θεσμόν υφιστάμενον ήδη παρά τοις Εβραίοις⁸⁾, χάριν της γενικής ευημερίας και πρόσδου της κοινότητος (γαίαι ακαλλιέργητοι και απαραίτητοι όπως καλλιεργηθώσιν αλλά και πηγαί ύδατος δυνάμεναι να ποτίσουν γαίας πολλών κατόχων γης, μη επιτρεπόμενης όμως της εκμεταλλεύσεως των υφ' ενός και μόνον ιδιοκτήτου κ.λπ.).

Με την εν χορόν επίδοσιν των Εβραίων εις το εμπόριον και το πλήθος των συναλλαγών αι οποίαι εκάλυπτον τον διατρεχόμενον υπό των εμπόρων αραβικόν κόσμον και την δημιουργίαν πολυπληθών αγορών, αφ' ενός μεν δεν ήτο δυνατόν να διαφύγῃ του Μαϊμονίδη η ιδέα περὶ δικαίας τιμής -περὶ της οποίας ήδη ανεφόρθη μεν- αλλά και η σημασία και διαμόρφωσης της αξίας του μέσου των συναλλαγών, καθώς και αι Τραπεζικαί εργασίαι.⁹⁾. Όσον αφορά εις την δικαίαν τιμήν προς κατοχύρωσίν της ο Μαϊμονίδης προτείνει επιθεωρητας του εμπορίου, των οποίων καθήκον -πλην της ικανοποιήσεως του περὶ δικαίας τιμής αισθήματος της κοινότητος- θα ήτο και η εποπτεία της καλής οργανώσεως των αγορών και της τοιαύτης επί μέτρων και σταθμών. Ως προς δε την αμοιβήν του κεφαλαίου -τον τόκον- εδέχετο την τοκοληψίαν όχι όμως μεταξύ των Εβραίων ακολουθών το «Ταλμούδ»... και ζήστε ο αδελφός σου μετά σου» (37). Το αργύριον σου συνέσεις αυτώ επί τόκο και επί πλεονασμών συνέσεις τα βρώματά σου», υποστηρίζει όμως το: «Και θέλεις δανείζειν εις πολλά έθνη, συ δεν θέλεις δανείζεσθαι»¹⁰⁾. Και ακριβώς η δυνατότης αύτη

διά την παροχήν δανείου και αντιπαροχήν εις τόκον ενίσχυσε την ικανότητα των Εβραίων διά την επί του χρήματος εμπορίαν. Ο Μαϊμονίδης όμως δεν παραλείπει να δικαιολογήσει την τοκοληψίαν ένεκα φόβου απωλείας του δανείου, όπερ τελικώς χωρούντος του 13ου αιώνος, προδρόμου της Αναγεννήσεως, την εδέχθησαν και αυτοί οι Σχολαστικοί συγγραφείς υπό την έννοιαν του danum emergens, ενώ εις την πράξιν και προ των Σταυροφοιών, υφίστατο η τοκοληψία, καθώς και κεκαλυμμένη τοιαύτη άμα τη ενάρξει των υπό μοναστηρίων¹¹⁾.

Αξιοσημείωτον πάντως είναι ότι ενώ ο Μαϊμονίδης καταδικάζει την επί σωμάτων δουλείαν δέχεται τελικώς τον θεσμόν τούτον ως υφισταμένην κατάστασιν, τονίζων όμως την καλήν μεταχείρισην του δούλου και την δυνατότητα λυτρώσεώς του, όταν ούτος καταστή δούλος εκ πειρατείας ή πολέμου, η δε εξαγορά του δούλου πρέπει να γίνεται -κατ' αυτόν- εις τιμήν ουχί πλέον εκείνης η οποία επικρατεί εις την αγοράν του δουλεμπορίου. Εις το «Ταλμούδ» καταδικάζεται η μεταξύ των Εβραίων δουλεία και υποχρεώνει την οικογένειαν του υποστάντος δουλείαν να τον απελευθερώση. Προστάζει δε: «Εάν δε ταπεινωθή ο αδελφός σου παρά σοι, ου δουλεύσει σοι δουλείαν οικέτου». Οι δουλοί πάντως μετεβιβάζοντο κληρονομικώς από πατρός εις υιόν: «Και παις και παιδίσκη όσοι αν γέννονται σοι, από των εθνών όσοι κύκλω σοι εισίν, απ' αυτών κτήσεσθε δούλον ή δούλη»¹²⁾. Αι τιμαί δε αύτα εις το ιερόν βιβλίον «Ταλμούδ» ποικίλουν κατά ηλικίαν και γένος, ακριβωτέρας μεταξύ 20-60 ετών και χαμηλότερας της τιμής κατώ των 20 και άνω των 60 ετών. Το ίδιον δε υφίστατο διαχωρισμός τιμής μεταξύ άρρενος και θήλεος¹³⁾.

	Ηλικία	'Αρρεν	Θήλη
Από	1-5 ετών	5 σίκλοι	3 σίκλοι
»	5-20 »	20 »	10 »
»	20-60 »	50 »	30 »
»	60 και άνω »	15 »	10 »

Πολλά θα ηδύναντο να λεχθούν ακόμη όσον αφορά εις την οικονομικήν σκέψιν του Μαϊμονίδη την οποίαν ούτος συνειδήτως υιοθέτησεν, καθώς και την επ' αυτού ασυνειδήτως επιδρασάστης εκ του περιβάλλοντός του, ο χώρος όμως ενός άρρενου είναι περιορισμένος, θα αρκεσθώμεν συνεπώς να κλείσωμεν τούτο δι' ολίγων κρίνοντες το έργον του φιλοσόφου.

5. Ο Μαϊμονίδης, κατά την εποχή του, προσέφερε μέγια πνευματικόν έργον εις τον υπό των μουσουλμάνων κατακτηθέντα κόσμον και αι οποίαι πηγήν την

Περί των οικονομικών ιδεών του Μαΐμονίδη

έχουν τα ιερά κείμενα του «Ταλμούδ», ως ηδη ελέχθη, συνεπικυρωύμενα όμως εν τινί και από τον Αριστοτέλην. Και δεν πρέπει να μας διαφεύγη το γεγονός αυτό, αφού από Φίλωνος του Αλεξανδρέως (20-30 μ.Χ.) ήρχισεν η προσπάθεια των Εβραίων, οι οποίοι διακρίνονται διά την εκλεκτικότητά των όσον αφορά εις τας διαφόρους αντιλήψεις να αντλήσουν σοφίαν και εκ των Ελλήνων φιλοσόφων της αρχαιότητος. Εκείνος ο ερευνητής ο οποίος θα ασχολήθη ἀνέν προκαταλήψεως με τοιούτου είδους θέματα θα εξεύρῃ πλείστα όσα σημεία κοινῆς συναντήσεως των λαών οι οποίοι έζησαν και ανέπτυξαν τον πολιτισμόν των εις την Νοτιοανατολικήν Λεζάνην της Μεσογείου και εις την ιστορικήν αυτήν θάλασσαν

γενικώτερον. Τούτο δε οφείλεται, πρέπει να το ομολογήσωμεν, εις την υπό του Μ. Αλεξάνδρου διαδοθείσαν κούλτούραν και κατόπιν επί Πτολεμαίων⁽¹⁴⁾, ότε οι Εβραίοι επύγχανον ελευθεριών, αι οποίαι συνεχίσθησαν και κατά την εποχήν του εξελληνισμού της Νέας Ρώμης, του Εβραίου Ελισσαίου διδάσκοντος ελευθέρως εις Θράκην διά να επωφεληθεί της διδασκαλίας τούτου ο Γοργόνιος Πλήθων ο Γεμιστός. Και μόνον όταν οι Σταυροφόροι εισήλθον εις την βασιλεύουσαν με την 4ην Σταυροφορίαν (1204) οι Εβραίοι κατεσφάγησαν ομούμετά των Ελλήνων και οι ναοί των εσυλήθησαν από μέρους των αυτοκληθέντων «στρατιωτών του Χριστού».

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Marjorie Grice Hutchinson: *Appreciación al pensamiento económico en Andalucía: de Seneca a finales del siglo VIII* ed. Librería Agora S.A. Málaga 1990 σελ. 47-51.

2. Ιδουτής του Χαλιφάτου των Ομμεϋαδών της Κορδούνης (711-1060) ήτο ο Αμπάδ-Αλ-Ραχμάν (756), ο μόνος επιζήσας εκ της σφαγής των Ομμεϋαδών (661-750) υπό των Αββασιδών (750-1258). Περὶ της Οικονομίας των Αράβων εν γένει κατά τον Μεσαίωνα και της Οικονομίας του Χαλιφάτου της Κορδούνης εις το συγγραμμά μου: «Οικονομική Ιστορία και η Εξέλιξης των Οικονομιών Θεωριών» ἐκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1980, Τόμ. Α' σελ. 438 κ.επ.

3. Δ.Θ. Χουμανίδη: op.cit σελ. 104-111.

4. Περὶ τούτων εις Βίβλον: Λευτικόν Κεφ. ΚΕ'35, 36, 37, 40, 41.

5. Maimonides Moses «The Code of Maimonides» (Yale 1941-1951) Βιβλίον 13 «The Book of Civil Laws (γετ. I. J. Robinovitz, 1949).

6. Marjory Grice Hatchinson op.cit. σελ. 47

7. Περὶ τούτων και την θέσην μου έναντι εκείνης του Joseph Schumpeter (History of Economic Analysis ed. George Allen, Unwin Ltd, London 1963, σελ. 300-302) ο οποίος μάλλον αποκλίνει ότι κατά Galiani η εργασία ή μόχθος (fatica) προσδιορίζει την αξίαν εις L. Houmanidis: *The Paradox of Value in Ferdinando Galiani* «Festschrift fur Hermann Kellenbenz» (Wirtschaftskräfte und Wirtschaftswege) Verlag Klett-Cotta, Band IV Stuttgart σελ. 609.

8. Ο θεσμός αυτός αναγέται από εγκαταστάσεως των Εβραίων εις την γη της Επαγγελίας, ότε διάγουν βίον ειδος φελάχων (λαού της τέντας) με έγγειον ιδιοκτησίαν και κατοχήν ζώων (A. Lods: Israel, des origines au milieu du XIII siècle avant notre ère ed. Albin Michel, Paris 1949, σελ. 453).

9. Ονομαστοί τρατεζίται επί θριάμβου της Βαγδάτης, των Αββασιδών (750-1258) ήσαν και οι δανειοδόται Εβραίοι προς τον Χαλιφήν, οι οποίοι συνεπεκόμησαν προϊόντος του χρόνου τεραστίας περιουσίας, εάν λάβιμεν υπ'όψιν ότι εις εξ' αυτών εφύπευσεν τριακοσίους φοίνικας επί της ταράτσας του παλατί-

ου του εντός ισαρίθμων κυβωτίων εκ καθαρού αργύρου (A. Mazaheri: *La Vie Quotidienne des Arabes*, ed. Librairie Hachette, Paris 1951 σελ. 303, Λ. Χουμανίδη: op. cit. σελ. 463 E. Ashtor: *A Social and Economic History of the Near East in the Middle Ages* ed. W. Collins, Son, London 1971 σελ. 146 ένθα μέγας ούτος ιστορικός της οικονομίας διά την Μέσην Ανατολήν αναφέρει οιόληρον γενεαλογικόν δένδρον Εβραίων τραπεζιτών (E. Ashtor: op.cit. σελ. 145-146).

10. Λευτικόν Κεφ. ΚΕ'

11. Λ. Χουμανίδη: op.cit. Τόμ. Α' σελ. 517-518.

12. Λευτικόν Κεφ. ΚΕ' 2791-8, 44.

13. Περὶ τούτων και ανάλυσιν επ' αυτών εις A. Obrenstein-B. Gordon: *Quantitative Dimensions in human capital analysis in the Talmoudic Tradition* εις «Festschrift in honour of Lazaros Houmanidis ed. University of Piraeus 1991 σελ. 275 κ. επ. Ο σύλλογος αναφέρεται ως αποτιμούμενος εις χρυσόν και ώργυρον [Γένεσις, Γ' 2, ΚΔ' 25, Χρονικών ή Παραλειπομένων (A, 21,25)] (A. Chouraqui: *La Vie Quotidienne des Juifs aux temps de la Bible*, Paris 1971 σελ. 134, 135, 136). Ο Αβραάμ αναφέρεται ως «πλούτιος οιφόδα κτήνεσι και αργυρίῳ και χρυσίν» (Γένεσις ΙΓ' 2, ΚΔ' 35) ενώ ο Δαυίδ ως πληρώσας τον Ορναί διά την άμυναν αυτού 600 σίκλων χρυσού διά σταθμήσεως (Χρονικών ή Παραλειπομένων Α', 21,25). Ως μέσον συναλλαγών, κατ' αρχήν, οι Εβραίοι εργοποιούσιν οιβώλους χρυσού η αργύρου και επι Νεεμία (Βος αιών, αργυρά νομίσματα βάρους 3.88 γραμ. Ως μέτρα εργοποιούσιν την μεγάλην παλάμην 0.525 και την μικρόν 0.450 με μικρότεραν μονάδα τον δάκτυλον 0.0218 και μικρόν δάκτυλον 0.0187, ως βάρη δε το τάλαντο (34.272 kgs), την μναν (571.200 γραμ.) και τον σύλλογον 11.424 γραμ. (A. Chouraqui: Αυτόθι Λ. Χουμανίδη: op. cit, Τόμ. Α' σελ. 110). Ο Ch. Guinebert: *Le Monde Juif*, Paris 1950 σελ. , αναφέρει ως πρώτων κόφαντα νόμισμα Εβραίον εξελληνισθέντα τηγεμόνα ονόματι Φύλιππον του οποίου το νόμισμα εικόνιζε το πρόσωπόν του.

14. Περὶ τούτων id. και «Χρονικά», Τόμ. ΙΖ' αρ. φύλ. 132, 1994 σελ. 3 κ. επ.

Από τη βραβευση της μνήμης της πριγκήπισσας Αλίκης με τον τίτλο της "Δίκαιας των Εθνών" από το Ίδρυμα Γιαντ Βασέμ της Ιερουσαλήμ.
Στη φωτογραφία ο πριγκήπας Φίλιππος, ο οποίος παρέλαβε το βραβείο της μητέρας του και η αδελφή του πριγκήπισσα του Αννοβέρου, καταθέτουν στεφάνι στη μνήμη των θυμάτων του Ολοκαυτώματος.

Η πριγκήπισσα Αλίκη σώζει Έλληνες Εβραίους

Του RICHARD KAY

ΠΙΝ ΑΠΟ ΜΕΡΙΚΕΣ ΕΒΔΟΜΑΔΕΣ, διακριτικά, μια πλάκα αποκαλύφθηκε σ' ένα τοίχο ενός Μεσογειακού κήπου με μυρωδιά από πεύκο και ένα νέο όνομα προστέθηκε σ' έναν μικρού μήκους και οδυνηρό κατάλογο ηρώων και ηρωίδων. Λίγοι στη χώρα μας (Αγγλία) έχουν ακούσει για εκείνη.

Εκτός από ηρωίδα, η πριγκήπισσα της Ελλάδας Αλίκη ήταν η μητέρα του πριγκήπα Φίλιππου και γιαγιά των πριγκηπα Κάρολου, της πριγκήπισσας Άννας και των πριγκηπών Ανδρέα και Εδουάρδου. Ήταν ένας εξαιρετικός, άγιος χαρακτήρας. Αλλά μόνο 24 χρόνια μετά το θάνατό της (στα 84 της χρόνια) άρχισε να γίνεται γνωστή η ιστορία του θάρρους της κάτα τη διάρκεια της ναζιστικής κατοχής στην πατρίδα της, την Ελλάδα.

Είναι μια από τις γοητευτικότερες ιστορίες γενναιότητας και απροκάλυπτης αντίστασης του καιρού του πολέμου, που έκανε το Yad Vashem, το Ίδρυμα Μνήμης των

Μαρτύρων και Ηρώων του Ολοκαυτώματος, στην Ιερουσαλήμ, να της απονείμει μεταθανάτια την υψηστή των τιμών του: τον τίτλο της Δίκαιας των Εθνών. Ο τίτλος αυτός απονέμεται μόνο σε μη Εβραίους που έθεσαν σε κίνδυνο τη ζωή τους για να σώσουν Εβραίους.

Για να εκτιμήσουμε το μέγεθος του θάρρους της πριγκήπισσας Αλίκης πρέπει να γιρίσουμε πίσω στην Ελλάδα του 1943, στην αναταραχή που ακολούθησε την καταργευση του ιταλικού στρατού κατοχής και τον πρόσθετο τόρμο που επέβαλαν τότε οι Ναζί.

Η πριγκήπισσα Αλίκη, μια βαθιά θρησκευόμενη γυναίκα, 58 ετών τότε, ξόδεσε σ' ένα σπίτι στο Ψυχικό, ένα προάστειο των Αθηνών. Το βασιλικό παλάτι, όπου σε ευτυχέστερες ημέρες συναγωνιζόταν τον πεθερό της, το βασιλιά, σε ποδηλατικούς αγώνες στους διαδρόμους για να ζεσταθούν, είχε καταληφθεί από τους Γερμανούς.

Φίλοι,

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΒΑΣΙΛΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ δεν ήταν πλούσιος. Ούτε η προσωπική ζωή της πριγκήπισσας Αλίκης ήταν εύκολη. Είχε αρχίσει να χάνει την ακοή της από την παιδική της ηλικία και στην ηλικία των οκτώ μπορούσε να διαβάσει άνετα από τα χειλή Αγγλικά, Γαλλικά και Γερμανικά. Ο γάμος της δεν της προσέφερε ευτυχία διαφορείας.

Αποξενώθηκε από τότε από τον σύζυγό της, πριγκηπα Ανδρέα της Ελλάδος, ο οποίος είχε εξοριστεί στο Μόντε Κάρολο. Η μια κόρη της πέθανε σε αεροπορικό δυστύχημα. Οι τρεις επιζούσες κόρες της παντρεύτηκαν με μέλη της γερμανικής βασιλικής οικογένειας. Ο πρίγκηπας Φίλιππος, ο μοναδικός της γιος, ζούσε στη Βρετανία από την ηλικία των 8 ετών, όταν πήγε στο σχολείο, το 1929 και τώρα ήταν στο Βασιλικό Ναυτικό.

Με την κατοχή της χώρας της η πριγκήπισσα Αλίκη βρέθηκε μόνη. Εργάστηκε για τον Σουηδικό και Ελβετικό Ερυθρό Σταυρό, βοηθώντας τους φτωχούς με ποσά που λάμβανε κατά καιρούς από συγγενείς τουν έξωτερικού. Όμως δεν ήταν οι ενδεείς που χρειάστηκαν άμεσα τη βοήθεια της αλλά φίλοι που τους ήξερε όλη της τη ζωή.

Οι Κοέν, μια οικογένεια κτηματών από τη Θεσσαλονίκη, είχαν στενή γνωριμία με τη βασιλική οικογένεια. Η Αλίκη ήταν συχνά καλεσμένη στη βίλα τους και είχε αναμνήσεις από την παραμονή της εκεί με τον πατέρα της. Ο αρχηγός της οικογένειας, ο Χαϊμ, βούλευτής στο ελληνικό Κοινοβούλιο, ήταν έμπιστος του βασιλιά.

Έτσι, όταν το Νοέμβριο η πριγκήπισσα έμαθε ότι οι Ναζί προχωρούσαν με ταχύ ρυθμό την καταδίωξη των Εβραίων της Ελλάδας, έστειλε μήνυμα στη Ρασέλ, όχρα του Χαϊμ Κοέν και στην κόρη της Τίλντα προσφέροντάς τους άσυλο στο σπίτι της -κίνηση που ήξερε ότι μπορούσε να έχει σοβαρότατες συνέπειες για την ίδια.

Μερικά μέλη της οικογένειας Κοέν είχαν ήδη βρει καταφύγιο σε μη κατεχόμενες χώρες. Ο Ζακ, ο Ηλίας και ο Αλφρέδος είχαν φυγαδευτεί από το ελληνικό «υπόγειο κίνημα» στην Αίγυπτο. Ο τέταρτος αδερφός, ο Μιχάλης, σχεδίαζε να πάει να τους βρει αλλά δεν μπόρεσε. Πολύ ενθουσιαστή για να διακινδυνεύσει μια σχεδιασμένη απόδραση με ανοιχτό πλοιο η μητέρα τους παρέμεινε στην Αθήνα με τη Τίλντα. Έφαγαν όμως απελπισμένα για ασύλο. Υπήρχαν τότε στην Αθήνα περισσότεροι από 3.000 Εβραίοι που ζητούσαν καταφύγιο.

Παρότι οι Έλληνες ήταν γενικά συμπονετικοί, λίγα σπίτια ήταν ασφαλή και μακριά μεταξύ τους εξατίας του κυνδύνου παιδιά ή θυρωδοί να προδώσουν την παρουσία Εβραίων.

Απειλές

ΜΕΤΑ ΑΠΟ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ενός διαμέσου (τη χήρα μενός τέως Έλληνα πρωθυπουργού) δόθηκαν οδηγίες στην Τίλντα να περιπατά πάνω-κάτω στο δρόμο έξω από το διαμέρισμα της πριγκήπισσας. Μια γυναίκα της έκανε

νόημα να περάσει απέναντι. Ήταν η πριγκήπισσα Αλίκη. Η οικογένεια έλεγε αργότερα: «Ήταν σαν ένα θαύμα».

Ένα μήνα μετά την Τίλντα μετακόμισε και η μητέρα της σ' ένα διαμέρισμα δύο δωματίων στον τρίτο όροφο της κατοικίας της πριγκήπισσας Αλίκης και μετά τις ακολούθησε ο Μιχάλης. Μετά την αποτυχημένη προσπάθεια φυγής ο Μιχάλης είχε κρυψει σε μια οικογένεια χωρικών στο νησί Σπέτσες πριν επιστρέψει κρυφά στην Αθήνα.

Έξω, σε κάθε γωνιά του δρόμου, υπήρχαν αφίσες που εξηγούσαν τις ποινές που περιέμεναν εκείνους που παρείχαν άσυλο σε Εβραίους. Μια Ιταλίδα πριγκήπισσα εκτοπίστηκε σε στρατόπεδο συγκέντρωσης γι' αυτό το «έγκλημα». Άλλοι εκτελέστηκαν.

Τέτοιες απειλές μόνο ενδυνάμωναν την απόφαση της πριγκήπισσας Αλίκης. Είπε ψέματα στο ίδιο της το υπηρετικό προσωπικό επιμένοντας ότι οι Κοέν ήταν Βρετανοί, παρουσιάζοντας την κυρία Κοέν ως παλιά γκουβερνάντα των παιδιών της, που είχε έρθει με το γιο και την κόρη της.

Αναπόφευκτα η πανταχού παρούσα Γκεστάπο -ενεργώντας αναμφίβολα με πληρωμένες πληροφορίες- σύντομα επισκέφθηκε την πριγκήπισσα. Πεπεισμένοι ότι η Αλίκη παρείχε άσυλο σε Εβραίους, την υπέβαλαν σε ανηλεγή ανάκριση. Κάθε φορά η πριγκήπισσα μεγαλοποιούσε την αδυναμία της ακοής της και προσποιόταν ότι ήταν λίγο αφελής.

Κι αυτό δούλεψε. Για περισσότερο από ένα χρόνο οι Κοέν ζούσαν μυστικά στον τρίτο όροφο, στα διαμερίσματα που κάποτε ζούσαν οι γιοι του βασιλιά της Ελλάδος Γεωργίου του Α', πεθερού της πριγκήπισσας Αλίκης. Η πριγκήπισσα επισκεπτόταν κανονικά τους φιλοξενούμενούς της όποτε μπορούσε και περνούσαν ώρες ολόκληρες συζητώντας για τη θρησκεία, ειδικά την όλο και αυξανόμενη συμπάθειά της για τα εβραϊκά πιστεύω, η οποία αργότερα θα γινόταν πάθος.

Μόνο σ' ένα φίλο είχε εμπιστοσύνη. Ο Δημοσθένης Πουνής, υψηλής ιεραρχίας δημόσιος υπάλληλος, ήταν το διάμεσο των Κοέν, τους εφοδίαζε με ποσά που προέρχονταν από την οικογένεια από το έξωτερικό μέσω ενός αγγελιοφόρου και της μυστικής υπηρεσίας που διατηρούσε η εξόριστη ελληνική κυβερνηση. Χάρις στη δική του μαρτυρία, σχεδόν μισό αιώνα μετά την απελευθέρωση της Ελλάδος από τους συμμάχους, το Yad Vashem οδηγήθηκε στη βράβευση της Αλίκης.

Μετά τον πόλεμο οι Κοέν εγκαταστάθηκαν στη Γαλλία. Όπως πολλοί που ζήσαν μέσα από τέτοιους δύσκολους καιρούς θέλησαν να αφήσουν πίσω το παρελθόν τους.

Ακόμη και σήμερα, παρά τη συνεργασία τους για το θέμα του βραβείου, οι Κοέν είναι αξιοσημείωτα απρόθυμοι να συζητήσουν για τα περασμένα. Από τους τρεις που βρήκαν καταφύγιο στο σπίτι της πριγκήπισσας μόνο ο Μιχάλης, 79 ετών, επιζει και ζει σαν ασκητής σ' ένα πλούσιο σπίτι στη λεωφόρο Φος στο Παρίσι.

Καταφύγιο

«Ο φείλουμε στην πριγκήπισσα Αλίκη απέραντη ευγνωμοσύνη», είπε, σπάζοντας για λίγο τη σιωπή του. «Πολλοί λίγοι Εβραίοι επέζησαν στην Ελλάδα. Οι περισσότεροι εκτοπίστηκαν και λίγοι έζησαν. Οι γονείς μου ήταν φίλοι της βασιλικής οικογένειας πριν από τον πόλεμο και όταν οι Γερμανοί επέβαλαν αντι-εβραϊκούς νόμους μας έστειλε μήνυμα με κάποιο κοινό μας φίλο ότι ήταν πρόθυμη να μας παράσχει καταφύγιο. Χρειαζόταν μεγάλο θάρρος να αφηφήσει κανείς τους Γερμανούς».

Σε μαρτυρία που έδωσε στο Yad Vashem λίγο πριν από το θάνατο του ο αδερφός του Μιχαήλ, Αλφρέδος, έγραψε: «Όχι μόνο έσωσε τη ζωή της μητέρας μας, της αδελφής μας και του Μιχάλη αλλά επίσης τις ζωές όλων των υπολοίπων από μας γιατί ποτέ δεν θα είχαμε τολμήσει να εγκαταλείψουμε την Ελλάδα ξέροντας ότι η υπόλοιπη οικογένεια θα είχε μείνει πίσω εντελώς απροστάτευτη».

Η ίδια η πριγκήπισσα Αλίκη απέφευγε τη δημοσιότητα μετά τον πόλεμο. Δεν επιζητούσε αναγνώριση παρότι αλληλογραφούσε με τους παλαιότερα φιλοξενούμενούς της επί πολλά χρόνια.

Στη συνέχεια, το 1949, ίδρυσε ένα μοναχικό τάγμα για να εκπαιδεύνονται μοναχές στη φροντίδα φτωχών και ασθενών και άρχισε να κάνει τη λιτή ζωή μιας Ελληνίδας Ορθόδοξης μοναχής. Αυτό ήταν μια φυσική προέκταση της δουλειάς που είχε αρχίσει ως νέα γυναίκα κατά τη διάρκεια του βαλκανικού πολέμου όταν περιποιόταν άρωστους και τραυματισμένους Έλληνες στρατιώτες, δράση για την οποία παρασημοφορήθηκε το 1918.

Μετά το γάμο του γιου της με την μελλοντική βασίλισσα της Αγγλίας ήρθε να ξήσει σ' ένα διαμέρισμα στα ανάκτορα του Μπάκιγχαμ όπου ο αδελφός της, Earl Mountbatten, και η Βασίλισσα, συνήθιζαν να πίνουν τούρ μαζί της και να την πιέζουν να τους μιλά για τις εμπειρίες της τον καιρό του πολέμου. Ειδικά στη βασίλισσα άρεσε πολύ ν' ακούει τις ιστορίες της.

Όταν η βασίλισσα και ο πρίγκηπας Φίλιππος ήταν στο εξωτερικό για βασιλικά καθήκοντα, ήταν εκείνη που, ως γιαγιά από την πλευρά του πατέρα τους, φρόντιζε τους νεαρούς Κάρολο και Άννα και τους έλεγε πολλές ιστορίες. Άλλα κανένας δεν ήξερε την ιστορία του θάρρους της.

Η ιστορία ήρθε στο φως πριν από μερικά χρόνια, όταν ο Ζακ Κοέν έγραψε στο Δήμαρχο της Ιερουσαλήμ προτείνοντάς του να δοθεί σε κάποια οδό το όνομα της πριγκήπισσας Αλίκης. Τόσο ο Μιχαήλ όσο και ο αδερφός του

Ζακ έδωσαν τότε λεπτομερή μαρτυρία στη γαλλική Επιτροπή για το Yad Vashem.

Μετά το θάνατο της πριγκήπισσας Αλίκης, το 1969, η σορός της κείται στον τάφο του παρεκκλησίου του Αγ. Γεωργίου του Γουνίδος για 20 σχεδόν χρόνια. Άλλα η τελευταία της επιθυμία ήταν να ταφεί στην Ιερουσαλήμ δίπλα στον τάφο της θείας της Ελισάβετ, ξαδέλφης του τελευταίου Τσάρου της Ρωσίας.

Τιμητική διάκριση

Η πριγκήπισσα Αλίκη με τον πρίγκηπα Φίλιππο στην Αθήνα πριν από την γερμανική Κατοχή.

Πολιτικές και θρησκευτικές δυσκολίες συναντήθηκαν καθ' οδόν της διαδικασίας μέχοι το 1988, οπότε τελικά υπερσκεράστηκαν και η σορός της με μια απλή τελετή μεταφέρθηκε στον τόπο ανάπτυσης που επιθυμούσε.

Η μεταθανάτια βράβευσή της συμπλήρωνε την ιστορία. Η τιμή που της έγινε από τις Ισραηλίνες Αρχές, έχει τη μορφή ενός μετάλλου, ενός πιοτοποιητικού (τίτλου) και μιας πινακίδας που τοποθετείται στο «Τιμητικό Τείχος» στον πευκόφυτο Κήπο των Δικαίων της Ιερουσαλήμ του Yad Vashem.

Ο πρίγκηπας Φίλιππος δεν παρέστη στην τελετή -το Υπ. Εξωτερικών της εποχής εκείνης πάντοτε συνιστούσε την αποφυγή βασιλικών επισκεψεών στο Ισραήλ. Άλλα, σύμφωνα με τον συγγραφέα βασιλικών βιογραφιών, Brian Hoey, δεν ήταν από έλλειψη υικής στοργής. 'Όπως γράφει, «Ήταν μια γενναία γυναίκα, εντελώς αξιόλογη. Ήξπηνη και όμορφη και δικαίως σεβαστή από τη βασιλική οικογένεια».

[Από την Daily Mail, 26 Ιουλίου 1993]

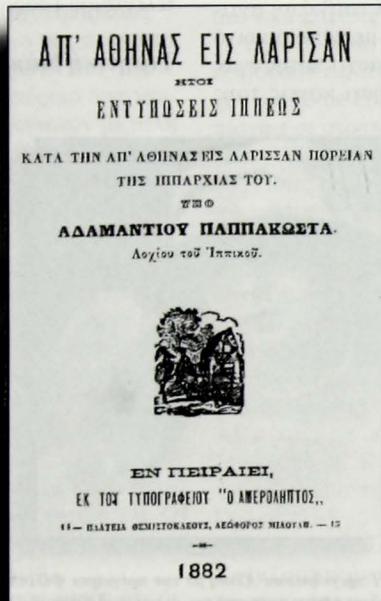
«Κατά την προχθεούσην σύντομον επίσκεψήν του εις την Ιερουσαλήμ, ο Δουές του Εδιμβούργου, Πρίγκηπας Φίλιππος, δεν παρέλειψεν, ως ήτο φυσικόν, να μεταβή και να τελέσῃ επιμνημόσυνον δέσην επί του τάφου της μητρός του, Πριγκήπισσης Αλίκη της Ελλάδος, της οποίας η σορός μετεφέρθη κατά τα τελευταία έτη και ετάφη εις τον ναό της Μαρίας Μαγδαληνής, επί του Όρους των Ελαών εντός του Κήπου της Γεστιμανή. Η Πριγκήπισσα Αλίκη του Ανδρέου ήτο Γερμανής, εκ του οικου Μπάττενμπεργκ (αδελφή του Κόμητος του Μαουντμάττεν), αλλά προσεχώρησεν εις την Ορθοδοξίαν με τον γάμον της προς τον Πρίγκηπα Ανδρέαν της Ελλάδος και απέθανε περιβεβλημένη το μοναστικό σχήμα. Γνωστή δια το μεγάλο φιλανθρωπικόν έργον της, παρέμεινεν εις την Ελλάδα κατά την Κατοχήν και διέσωσεν Εβραίους. Δια τούτο επιμήθη και από το Ισραήλ».

[Από την Εστία 1.11.94]

Η είσοδος του Ελληνικού Στρατού στη Λάρισα και οι Εβραίοι

Του ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ ΠΑΠΠΑΚΩΣΤΑ

Το 1882 τυπώθηκε στον Πειραιά ένα μικρό βιβλίο από 54 σελίδες σε σχήμα 0.115×0.16 αφιερωμένο «τους γεννέους» (sic) του στρατού υπαξιωματικούς «εις τεκμήριον αγάπης και αιωνίου σεβασμού». Το τομίδιο αυτό έχει τον τίτλο:

Το πολεμικό οδοιπορικό ολοκληρώνεται στην πορεία κατάληψη της Λάρισας:

«Στη μία μετά τα μεσάνυχτα φτάσαν στο χωριό Μπουχλάρ. Έκει είχε διανυκτερεύσει ο Γενικός Αρχηγός του στρατού κατοχής, που ξεκίνησε στις 4 το πρωί για τη Λάρισα. Τον ακολούθησε και η Ιππαρχία του αριθμητού μας που πέρασε τρία χωριά, και όταν ο ήλιος «ήρξετο στεφανών την γηραιάν χιονόλευκον κόμην του Ολύμπου» αντίκρισαν τη Λάρισα και στρατοπέδευσαν όλοι σε μια θέση μισή ώρα έξω.

Έκει τους υποδέχονται ο Πρόξενος της Ελλάδος, πολλοί κάτοικοι της πόλεως που έφθασαν έφιπποι ή πεζοί και μερικοί προίγοντες Τούρκοι:

Στας 10 το πρωί «φαλαγγήδον βαδίζοντες» εκίνησαν για την πρωτεύουσα της Θεσσαλίας και μπήκαν κάτω από «μεγαλοπρεπή αφίδα δαφνοστόλιστον όπου τους περίμενε ο Αρχιεπίσκοπος Λαρίσης και Τυρνάβου,

πάντες οι θρησκευτικοί αρχηγοί Οθωμανών και Ιουδαίων, η διδασκάλισα «μετά των λευχεμονοσών μαθητών, των δραπετίδων τούτων του Παραδείσου, φερουσών τανύιας κυανάς εφ' ών διεκρίνετο χρυσοκέντητος επιγραφή «Ζήτω η ελευθερία» και τέλος λαός με δαφνόκλαδα. Κι όλοι αυτοί καθώς περνούσαν οι μονάδες του στρατού χάλαγαν τον κόσμο από ζητωκραυγές την ώρα που «ο υπό των Ιουδαιοπαίδων φαλλόμενος ύμνος, και τα υπό των κορασίων φαλλόμενα άσματα του Ρήγα, προεξαρχούσης της διδασκαλίσης των φαινούσης άμα δ' ανθέων τον προ αυτής έλαυνοντα στρατόν, καθίστων την «στιγμήν επιβλητικήν, ανωρθούντο αι τρίχες της κεφαλής τινός και επνίγετο υπό του ενθουσιασμού επί τω προ αυτού οράματι...».

[Απόστασμα από άθρο που δημοσιεύτηκε στο ειδικό αφιέρωμα για τη Θεσσαλία του περιοδικού Ήώς (Αριθ. 92-97, 1966).]

ΦΩΤ. ΣΥΡΑΜΟΥΛΑΡΗ

Χίος: Εβραϊκές στήλες στο Μουσείο

Από την ιστορία της Εβραικής Κοινότητος στη Χίο

Του κ. ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΥ Γ. ΓΑΤΑΝΑ, Γυμνασιάρχη

**Στα αδέλφια μου
τους Εβραίους
που έπεσαν
θύματα των Ναζί
της Γερμανίας.**

Αξέχαστο στην χιακήν ιστορία είναι το πέρασμα των Εβραίων από το νησί. Συννέβαλαν οι Εβραίοι στη Χίο, τον ξερόβραχο του Αιγαίου, πολύ στην ανάπτυξη του εμπορίου που έφεραν ευδαμονίαν εκεί και ανάπτυξην.

Ο βασιλέας **Ηρώδης**, κατά μαρτυρία του Ιουδαίου ιστορικού Ιώσηπου τον Ιο μ.Χ. αιώνα, στα 12 π.Χ. επεσκέψθη την Χίο και προσέφερε στους κατοίκους θαυμάσια δώρα. (Ιουδαϊκή Αρχαιολογία, XVI, 2, σελ. 683).

Ο αυτοκράτορας του Βυζαντίου **Κωνσταντίνος Θ' ο Μονομάχος** (1042-1055), σε χρυσόβουλό του αποφασίζει οι Εβραίοι της Χίου να είναι ελεύθεροι αλλά να πληρώνουν τις κεφαλητιώνες (δόσεις) στην Ν. Μονή και να μη κάμνουν αγγαρείες. Ο ιστορικός της

Χίου Γ. Ζολώτας (Α1 σελ. 493), γράφει πως η Χίος είχεν Εβραίους που ήλθαν στο νησί για να καλλιεργούν τα κτήματα στη Νέα Μονή και σαν έμποροι ηνξήθησαν την εποχή των Γενοβατών (1346-1566), σαν άνθρωποι της αγοράς, χομπατισταί.

Κατοικούσαν στο φρούριο της πόλεως στην συνοικία που λεγόταν Ghetto ή Giudecca: Ιουδαϊκή. Το μέρος εκείνο λέγεται **Εβριακή** και μετά τους σεισμούς του 1881 εγκατεστάθησαν στην περιοχή του Αγ. Νικολάου του Βουνού, από Φραγκομαχαλά προς Τρουλλωτή που ονομάσθη Εβραιομαχαλάς. Εβριακή για συνοικισμόν Εβραίων άλλοτε, ονομάζεται και συνοικία της πόλης Βροντάδου. Προς το χωριό Θυμιανά είναι η θέση «**Βότα του Εβριού**».

Οι Εβραίοι στην Χίο χρονολογούνται από τον IA' αιώνα, όπως είναι γνωστόν από περιοδείες των Εβραίου χρονογράφου Βενιαμίν από την Τουδέλη του IB' αιώνα. Η συνοικία τους ήταν στο άριστο μέρος του Κάστρου,

μακριά από την κίνηση της αγοράς. Υπήρχεν εκεί και συναγωγή, όπως γράφει ο M. Gustiniani στα 1607.

Το 1178 φθάνει στην Χίο ο λόγιος περιηγητής Βενιαμίν που ανεφέραμε και γράφει πως στην Χίον υπήρχε κοινότης ευημερούσα 500 Ιουδαίων, -αντί των 15 φαμελιών επί Μονομάχου- και πως αυτοί στην εποχή των αυτοκρατόρων Κομνηνών ήσαν ελεύθεροι.

Στις 20 Μαρτίου 1389 έγινε σεισμός στην Χίο, Σμύρνη, Ν. Φώκαια: γράφει σχετικά ο Χίος Λέων Αλλάτιος

«τω στ' ωzy' (1389) έτει ινδικτιώνος ιβ' μηνί Μαρτίω 4η ημέρα Σαββάτω... εγένετο φοβερός σεισμός εν τη νήσῳ Χίῳ... Απέθανε δε και ἀλλη τις γύνη Εβραία εν τω αυτῷ σεισμῷ...».

Γύρω στα 1445 πανώλης πέφτει στο νησί. Η εβραϊκή παροικία της Χίου ενθυμίστων τον μεγάλο συμπλατωτή τους Θεολόγο που πέθανε στα μέσα στου 14ου αιώνα και ετάφη στο εβραικό νεκροταφείο και ο τάφος του έγινε προσκύνημα από τους Εβραίους.

Πιθανόν αυτός να ήταν ο συγγραφέας του Arbaa Tourim ο **Rabbi Gacob**, γιος του ραββίνου Rabbi Ascher.

Ο υιός ήκμασε στο α' ημισυ του 14ου αιώνα και πλέοντας για προσκύνημα στους Αγ. Τόπους ή στην Σμύρνη, προσήγγισε με μαθητές του στην Χίο όπου προσεβλήθη από την πανώλη και απέθανε και ετάφη. Ο τάφος του σεβάσμιος ήταν στους Εβραίους ιδιαίτερα στην εορτή των νεκρών που γίνεται στην αρχή του καλοκαιριού. Κοντά εκεί ήταν οι 10 τάφοι των μαθητών του.

Στα 1488 στο νησί οι Έλληνες και Εβραίοι δεν πληρώνουν το 1% του κάθε δασμού που επλήρωναν οι Γενονάτες της εταιρείας Maona.

Στα 1549 ο πρόξενος της Καταλωνίας στην Χίον, ο **Galleran Albanell**, προσπίζει τα συμφέροντα των Ιουδαίων που ήλθαν από την Ισπανία. (Capmany Memoria Sobra la marina de Barcelona, σελ. 65, Μαδρίτη 1792). Το ίδιο έτος (1549) ο περιηγητής A. Theven γράφει:

«Εντός του Κάστρου όπισθεν άλλης μικράς πλατείας όπου ευρίσκετο η καρκελλαρία, όπισθεν της οποίας διέμενον οι Εβραίοι... Ούτοι έχουν μερικάς συναγιωγάς και σοφούς ιατρούς μεταξύ των».

Οι Εβραίοι χρηματισταί ήσαν η 5η τάξη στο νησί ζώντας καλά. Οι Εβραίοι έπρεπε να φορούν κίτρινο σκούφο με διαταγή των Γενονάτων, όπως γράφουν οι περιηγητές N. Nicolay (1551), P. Oavity (1637) και άλλοι. Στην εποχή της Τουρκοκρατίας στη Χίο (1566-1912) πληρώνουν στους Τούρκους 40 χαράτζια (κεφαλικό φέρο). Πλήρωναν στους Τούρκους μικρόν ενοίκιο κάθε χρόνο που έμεναν στο κάστρο αλλά μάλλον για την συναγιωγή που ίδρυσαν εκεί από τα 1667.

Ο περιηγητής R. Hakluyt γράφει στα 1598-1600, πως στη Χίο το εμπόριο

διενεργείται ταυτόχρονα και απ' τους Ιουδαίους. Στα 1639, κατά τον Λαυρέντιο Τομπίνι στην πόλη της Χίου ζουν 200 Εβραίοι.

Ο G. Sebastiani σημειώνει στα 1667, πως 5.000 Εβραίοι ζουν στη Χίο επί

πως ζουν στο νησί 1.000 Εβραίοι. Στα 1822 τέλη Μαρτίου αρχές Απριλίου (Νισάν) γίνεται από τους Τούρκους της Χίου η καταστορφή: πολλοί Εβραίοι έφυγαν ή άλλοι εσφάγησαν αφού στα 1848 κατά μαρτυρία του J. Meslin μέσα στην πόλη ζουν 70 Ιουδαίοι...

Αξίζει να σημειωθεί ακόμη πως όταν ήλθεν ο βασιλιάς Ηρώδης στο νησί, ενδιεφέρθη για την εκβάθυνση και βελτίωση του λιμένος.

Στην εποχή του Ρωμαίου αυτοκράτορα **Οκταβιανού Αυγούστου** (29 π.Χ.-14 μ.Χ.), υπάρχει πλουσία παροικία Ιουδαίων στην Χίο.

Αξιοσημείωτη είναι ακόμη η μαρτυρία του B. Tubelensi στα 1159-1173, πως εδώ στη Χίο τετρακόσιοι Ιουδαίοι υπήρχαν, των οποίων οι προύχοντες είναι ο Θιμάν, ο Ηλίας και οι Σάπθαι.

Αλητισμόντος μένει ο Απρίλιος του 1595, το έτος που η Χίος εμαστίζετο από την ανομβρία και όλοι παρεδόθησαν σε κατανυκτικές προσευχές προς τον Θεό, διοργανώνοντας λιτανείες οι Έλληνες Ορθόδοξοι, οι Τούρκοι, οι Εβραίοι!

Ο γράφων ενθυμείται τα Εβραϊκά μνήματα σε περιοχή N.D. της πόλεως, από τον καιρό που ήταν μαθητής (1954) και μετά.

Πολλοί έπινθυμώνται τον **Ααρών**, που λίγο πριν από την αρχή του Β' Παγκοσμίου Πολέμου (1939), διατηρούσε ναλοπωλείο στην πόλη της Χίου στην εμπορική οδό της Απλωταριάς.

Στα 1955-1960 νομάτριος στο νησί ήταν ο **Δανιδ Σαρρατής**, εβραϊκής καταγωγής.

Εβραίοι σήμερα δεν υπάρχουν στην Χίο.

Υπάρχει όμως η καλή ανάμνησή τους, αφού το όνομά τους, το πέρασμα έμεινε στην χιακή ιστορία, βοηθώντας τότε ιδιαίτερα για την ανάπτυξη της οικονομίας του νησιού.

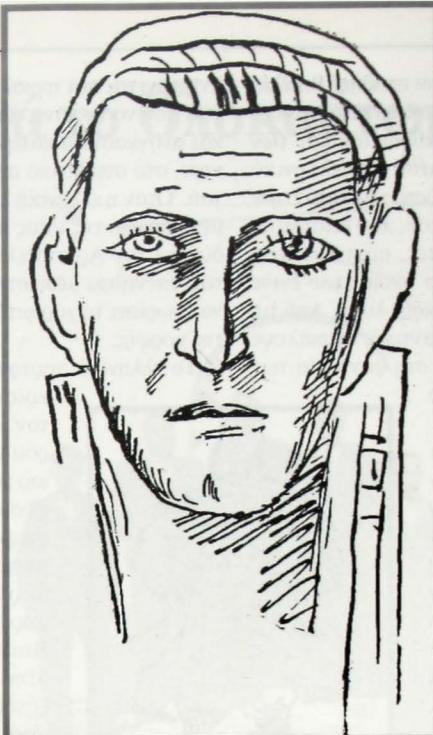
Χίος: Εβραϊκές επιτύμβιες στήλες στο Μουσείο

συνολικού πληθυσμού 60.000 κατοίκων. Ο J. Covel, στα 1677, γράφει πως στη Χίο ζουν 300 Εβραίοι. Ο J. Tournefort, στα 1701, αναφέρει πως οι Εβραίοι και οι Έλληνες και οι Αρμένιοι πληρώνουν στο τελωνείο για τα εμπορεύματα δασμό 5%, έναντι 3% των Τούρκων και Γάλλων. Ένας ανώνυμος περιηγητής ανάμεσα στα 1740-1758 γράφει πως «η πόλις της Χίου αρκετά πολυάνθρωπος μετά μεγάλου αριθμού Εβραίων οίτινες κατοικουσίν εις χωριστόν μέρος λεγόμενον Γκέττο μετά τριών συναγιωγών ισπανικής, γαλλικής και ιταλικής, αναμειξ μετά των εντοπίων Χίων».

Ο W. Wittman γράφει στα 1800, πως εντός της πόλεως Χίου ζουν περίπου 1.000 Εβραίοι.

Στα 1811 ο M. Toucoigne γράφει

Το προτραίτο
αρχίζει να διαμορφώνεται
από την
Αλεξανδρινή εποχή

Για να κατανούσουμε
τη σημασία της
Αλεξαντρινής τέχνης,
πρέπει να έχουμε υπόψη
και τις κοινωνικές
συνθήκες της εποχής
εκείνης. 'Άλλωστε, η τέχνη,
μ' όλο που ζει ανεξάρτητη
στο φωτοβόλο βασιλείο
της, δεν μπορεί να
ερμπνευτεί δίχως την
πθική απία της
κοινωνικής ζωής, απ'
όπου γεννήθηκε και της
ψυχικής κατάστασης, που
τη δημιουργεί και με την
οποία είναι μυστικά¹
αλληλέγγυη.

Η ψυχή της Αλεξαντρινής Τέχνης

Του ΤΖΟΥΛΙΟ ΚΑΪΜΗ

ΠΩΣ ΤΟ ΥΛΙΚΟ ΣΥΜΦΕΡΟΝ είναι δεμένο με το πνευματικό και όπως η ιδέα και ο σκοπός της ζωής είναι δεμένα με την επιθυμία και τη λαχτάρα της κατάχτησης του ωραίου, έτσι είναι δεμένη αρμονία και η τέχνη με την αρετή. Αυτό το πόθο για την ομορφιά, που δημιουργεί την αρμονία της γραμμής και του λόγου, μπορούμε να πούμε πως οι Έλληνες τον αναπτύξαμε σ' ένα βαθμό πιο μεγάλο από κάθε λαό. Γι' αυτό και η ελληνική θιμή, δεν περιέχει το δογματικό βάρος της Ανατολής.

Η ελληνική τέχνη είναι περισσότερο «φεαλιστική», με το νόημα πως βγαίνει άμεσα από τη φύση, ενώ η ανατολική είναι πιο συγχεντρωμένη στην εσωτερική ψυχή, γιατί βγαίνει από ένα αξέωμα, από μια διδαχή, όπως λ.χ. η αιγυπτιακή, ινδική, βαβυλωνιακή κ.λπ. Όλα τα σχήματα στη φύση συντελούν στο να εμπνεύουν αυτή τη διδαχή, κάποτε αυστηρή, κάποτε μαλακή της Ανατολής, ενώ η ελληνική γραμμή εκφράζει την απλότητα μ' έναν τρόπο ακμαίο, που δίνει την ιδέα του μέτρου, της σοφίας και της αισιοδοξίας της ζωής και της φύσης. Επομένως η ελληνική ψυχή είναι τέτοια, που υποφέρει πιο πολύ από της Ανατολής. Στην τέχνη είναι πιο ανθρώπινη.

Οι Ίωνες μεταφυτέψανε από την Ανα-

τολή αυτό τον τόσο περιπλεγμένο δογματισμό, που τον εκφράσανε όμως στη δωρική Ελλάδα ελεύθερα και «φεαλιστικά».

Να πώς από τη μιθική φαντασία του Ομήρου, φτάνουμε στην τραγική πλαστικότητα του Αισχύλου. Από το μαλακό ρυθμό, στην τέλεια γραμμή του Φειδία, από το παιδικό στο αντρικό. 'Υστερα ακολουθεί μια δίψα της ανάλυσης για το πιο τέλειο, της γνώσης της επιστήμης, της πλαστικής ομορφιάς της φύσης, όπως θα δούμε παρακάτω.

Αυτές οι γοργές μεταμορφώσεις της ελληνικής τέχνης, καταλήξανε σ' ένα χάος, που το τέρμα του είναι η Αλεξανδρινή εποχή, απ' όπου θα λάμψει αργότερα ο Χριστιανικός πολιτισμός και η νέα τέχνη του Μεσαίωνα.

Η ανθρωπιστική ιδέα της ενότητας των λαών αρχίζει να ξυπνά την εποχή εκείνη σε κάθε φυλή, γιατί οι λαοί ήταν κουφασμένοι από τις τόσες φυλετικές άμιλλες. Η φιλοσοφία του Αριστοτέλη, που κατοπτρίζει από το πάθος, αυτή την έρευνα που γεμίζει εκείνη την εποχή, που η αρετή ποθούσε ν' απολυτρώθει από την τέχνη, το καλό από το ωραίο και η παιδαγωγική από την τέρψη, φέτισε τον πιο λαϊκό και τον πιο σοφό βασιλιά που είχε η ελληνική φυλή.

Ο Μέγας Αλέξανδρος, λοιπόν,

Μέγας Αλέξανδρος. Απόσπασμα
από Μωσαϊκό της Πορτοπάνης

φωτισμένος από τη διδασκαλία αυτή, που στάθηκε θεμέλιο ίσαμε την αρχή της νεότερης εποχής μας, σκέψητρε να πραγματοποιήσει την ενότητα αυτή των ανθρώπων και των τεχνών και όλα να τα σφυρολατήσει μέσα στο ελληνικό μέτρο και την απλότητα της ελληνικής φύσης και κατάχτησε τότε ολόκληρο τον κόσμο με το σπράτο του, που αποτελούνταν από σοφούς, επιστήμονες, τεχνίτες, αρχιτέκτονες, γραμματικούς, εξερευνητές της γης. Το όνομά του έγινε όμως με τους ήρωες και τους θεούς του κάθε λαού. Από τις Ινδίες και το Αφγανιστάν μέχρι τον Ατλαντικό, ανακάλυψε χώρες άγνωστες κι απροσπέλαστες, που στη φαντασία των λαών φάνηκαν σαν μια εξερεύνηση του κόσμου, ως τα πιο μακρινά του μέρη.

Τα γεωγραφικά, φυσιολογικά και εθνολογικά περιεργα των απώτατων χωρών της Ανατολής, μεταφέρανε στην Ελλάδα και στη Δύση τον άγνωστο πολιτισμό των Ινδίων. Ίσως για τούτο αυτή η εποχή της ανάλυσης και της κρίσης δεν υπορρύσε παρά να βρει σαν κατάλληλο κέντρο για να συγκεντρωθεί όχι μια χαμόσυνη φύση, αλλά έναν τόπο μονότονο και υγρό, σαν την Αλεξανδρεία. Εδώ, στην κοιλάδα του Νείλου, η ελληνική τέχνη ενώθηκε με την αιγυπτιακή. Πολλοί, πάρα πολλοί ήταν οι Έλληνες καλλιτέχνες των διαφόρων σχολών, που έπειπε ν' αντιμετωπίζουν τις μύριες απαγόρευσις των αιγυπτιακών μνημείων, των παλατιών, των αγαλμάτων, που ήτανε τεχνουργημένα ή σκαλισμένα στο μάλαμα, στο ελεφαντοστό ή στον έβενο. Στην αρχιτεκτονική της, η Αλεξανδρεία παρουσίαζε ένα ύφος αποκλειστικά ελληνικό.

Αυτή η ένωση του ελληνικού και του αιγυπτιακού πνεύματος, δεν έδωσε καμιά μορφή πραγματικά πρωτότυπη, μήτε καν ένα έργο μεγάλου ρυθμού, εκτός αν εξαιρέσουμε εκείνο το στοιχείο που προκάλεσε την χριστιανική έκφραση, όπως θα πούμε πιο κάτω, και μερικά ανάγλυφα της πτολεμαϊκής εποχής.

Ο πραξιτελικός ιδεαλισμός συγχωνεύεται λοιπόν με τις διάφορες μορφές της Ανατολής. Το μεγάλο άγαλμα του Νείλου με τα παιδιά του, που βρίσκεται στο Μουσείο του Βατικανού, μας δείχνει ανάγλυφα την ανάμυχην αυτή τέχνη. Από τον στεγνό αυτόν ιδεαλισμό, βγαίνει ύστερα ένα πνεύμα διατεριστικής παρατηρητικότητας, μια αχαίνωντη επιθυμία να εξηγηθεί όλη η πραγματικότητα της ζωής, μια προτίμηση για τα ιδιότροπα και grottesques θέματα.

Έτσι βλέπουμε να βγαίνουνε κεφάλια και αγαλματάκια από σάτυρους, από μαύρους, μπαριτερίνους, νάνους και άλλους περιεργούς τύπους, σκαλισμένα στο μάρμαρο, στο χαλκό, ή φτιαγμένα από πηλό. Αυτός ο ιδεαλισμός του Πραξιτέλη, θα καταλήξει λοιπόν σε «ρεαλισμό», θα απορροφήσει μέσα του την ανατολική συρχέντωση και την αυτηρότητα και θα δώσει αρχή στην χριστιανική τέχνη.

Η τέχνη εκφράζεται με μια ψηφική ισορροπία: με το νου και με το αίσθημα μαζί. Είναι, δηλαδή, ένας ρυθμός, που

ανιψώνεται και σγκαλιάζει όλα τα πλάσματα της πλάσης, έτσι που να τα κάνει άμορφα και αφηρημένα μέσα στην ίδεα και αναγκαστικά κατεβαίνει ύστερα στο είδος, που τον γέννησε, στο συμβατικό σχήμα, στη φυσιογνωμία του δημιουργούν. Όταν η ελληνική λεπτότητα έφθασε σε τούτο το αφηρημένο σημείο της ίδεας και της σοφίας με τη γραμμή του Φειδία και τον Αριστοτέλη και ποθούσε να μένει εκεί, η κρίση τότε επενέβηκε μέσα στην ψυχή της και την κατέλαβε ο πόθος να γνωρίσει το χαρακτήρα των πραγμάτων, τη φυσιογνωμία της μορφής.

Το ελληνικό πορτραίτο τότε επηρεασμένο απ' αυτή την κρίση, πήρε δυο παράλληλους δρόμους, τον ένα προς την αναζήτηση του βαθύτερου νοήματος του ιδεαλισμού (μεταφυσική) και τον άλλο προς την αναζήτηση της φυσιογνωμίας της μορφής, μέσα σε μια συμβατική γραμμή (φυσική). Έτσι βλέπουμε την Αλεξανδρινή φυσιογνωμία στο πορτραίτο ν' αλλάζει στις διάφορες χώρες, όπου διαδόθηκε η ελληνική τέχνη. Και είναι περιεργό να λέμε, πως μέσα στην προσωπογραφία του Μεγάλου Αλεξανδρού, καθορεφτίζεται αυτή η συμβατική ιδεαλιστική φυσιογνωμία.

Η αναζήτηση της βαθύτερης ίδεας μέσα στο πορτραίτο του Μεγάλου Αλεξανδρού, στάθηκε για τους τεχνίτες της εποχής του ανεξάντλητο θέμα, όπως μαρτυρούνταν τα πολλά εικονίσματα του Μακεδόνα βασιλιά, που ανακαλύφανε οι αρχαιολόγοι όλου του κόσμου.

Να πως στην Ιουδαία βρήκε η νέα ελληνική προσωπογραφία την ποθητή της έκφραση, που γέννησε την βιζαντινή εικονογραφία και που οι Ιταλοί την αναπλάσανε με την αταλή τους ευγένεια.

Οι πρόσφατες ανασκαφές της συναγωγής της Δούρης στην Εύρωπο της Μεσοποταμίας, δείχνουν θετικά αυτή την αλήθεια. Το αριστοτελικό πορτραίτο άρχισε λοιπόν να χάνει στην Ιουδαία την ιδεαλιστική του στεγνότητα και να πάρεινε ένα χαρακτήρα φοβερό και γεμάτο πάθος και πίστη. Και έπειτα στη Ρώμη ξαναπλάθεται με μια πνευματική στάση, γεμάτη υπερηφάνεια.

Ωστε αυτές οι δύο αντίθετες ηθικές εκφράσεις, γεμάτες αισιοδότητα, δηλαδή η ιουδαϊκή και η ρωμαϊκή, δεμένες με μια λεπτή και μετρημένη γραμμή, ηδονική και γεμάτην ηρεμία, όπως τη διαμόρφωσεν ο Φειδίας, εγέννησαν τη βιζαντινή εικονογραφία. Κι αυτό είναι το πιο ευγενικό και καρποφόρο προϊόν της Αλεξανδρινής περιόδου.

[Στα τεύχη 132 και 133 του περιοδικού μας δημοσιεύτηκε η περιστούδαση μελέτη του αιοδίμου Αρχιεπισκόπου Αθηνών Χρυσόστομου Παπαδόπουλου (Καθηγητού Πανεπιστημίου - Ακαδημαϊκού) με τίτλο: «Οι Ελληνισταί Ιουδαίοι της Αλεξανδρείας». Το παραπάνω σύντομο άρθρο του αειμνήστον Τζούλιο Καΐμη, που δημοσιεύτηκε στα Νεοελληνικά Γράμματα, το 1937, συμπληρώνει κατά κάποιο τρόπο τη μελέτη του Αρχιεπισκόπου Χρυσοστόμου.]

Χαρακτηριστικό αγαλματάκι που βρέθηκε σ' ένα τάφο Αλεξανδρινής εποχής

Αμέσως μετά το Ολοκαύτωμα

Από την επίσκεψή του στην Άρτα (22.5.1946), όπου συνέταξε τη δημοσιευσόμενη έκθεσή του, ο Κανάρης Κωνσταντίνης με μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου της Ιοραπλιτικής Κοινότητας στην είσοδο της καπεταριμένης από τους Γερμανούς Συναγωγής «Γρέκα». Από αριστερά: Ραχαήλ Μάτσας, Σαμνίνος Δανιήλ, Κ. Κωνσταντίνης, Λάζαρος Β. Ελιέζερ και Ιεσούνας Σαμπάς.

Η Ιοραηλιτική Κοινότητα Άρτας

ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ: Προ των διωγμού 384 ψυχαί, σημερινός πληθυσμός 58 άτομα εξ αν 24 επανελθόντες εκ της ομηρίας.

ΚΟΙΝΟΤΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ

1) ΣΥΝΑΓΩΓΗ ΚΑΤΩΦΙ ΦΡΟΥΡΙΟΥ (ΠΟΥΛΙΕΖΑ) εκ των αρχαιοτέρων και πλουσιοτέρων σε αφιερώματα και αρχεία, θρησκευτικά σκεύη και βιβλία.

Περιείχε σπουδαιοτάτη βιβλιοθήκη Ραμπανέ Άρτα. Οικοδομήθη περί το έτος 1300 μ.Χ. ήδη ολοσχερώς κατεστραμμένη.

Απέμειναν οι τοίχοι και επί την είσοδον επιγραφή ότι ανεκανισθή την 18 Μαρτίου 1882. Απαραίτητος η περίφραξις θυρών και παραθύρων διά μονίμων έργων ώστε να λείψῃ το άποτον της χρησιμοποιήσεως του χώρου προς απόρριψην περιττωμάτων κ.λπ.

2) ΣΥΝΑΓΩΓΗ (ΓΡΕΓΑ) ΕΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑ εντός της εβραϊκής Συνοικίας (οδός Κουμουνδούρου) εις κακήν κατάστασιν. Μηχαν-

κός του οποίου εξήτησαμεν την γνώμην απεφάνθη κατόπιν εξετάσεως ότι επιβάλλεται η άμεσος γενική επισκευή ετοιμοδόπου στέγης προς αποφυγήν ασφαλούς καταρρεύσεώς της.

Ειδικοί τεχνίται υπελόγισαν την διατάνη διά την γενικήν επισκευήν της συναγωγής ταύτης (επισκευή στέγης, γυναικωνίτου κ.λπ. τελείως κατεστραμμένων ως και περιμανδρώσεως ερειπωθείστης πρώτης συναγωγής), εις ποσόν περίπου 3.200.000. Προ της απολύτου διαπιστωθείσης ανάγκης αμέσων ενεργείας εδώσαμεν εντολήν ενάρξεως των εργασιών τούτων σχηματιζόντες ειδικήν εξαμελή επιτροπήν διά την υπέθυννον διαχείρισιν και παρακολουθησιν των εν λόγω εργασιών εν συνεννοήσει μετά των Συμβούλιον και υπό τον άμεσον έλεγχον αντού εκ των κ.κ. Σαμπίνου Δανιήλ, Ιλία Ισή, Αβραμίνου Ιερεμία, Σαμουήλ Μιζάν, Βίκτωρ Σαμπάτ, Σαμουήλ Μάτσα και παρακαλούμεν όπως αποσταλή

Μετά την απελευθέρωση
της Ελλάδος το 1945, ο

Κανάρης Δ.

Κωνσταντίνης, τότε

γενικός επιθεωρητής των

T.T.T. (Ταχυδρομεία,

Τηλέφωνα, Τηλέγραφοι),
επεσκέφθη μερικές

Ιοραπλιτικές Κοινότητες
που είχαν υποστεί τις
τραγικές συνέπειες του
διωγμού του

Ολοκαυτώματος. Οι
εκθέσεις, που τότε
υπέβαλε ο αείμνηστος K.

Κωνσταντίνης προς το

Κεντρικό Ιοραπλιτικό

Συμβούλιο, περιέχουν

πολύτιμα στοιχεία για τη

συγκεκριμένη περίοδο της
εβραϊκής παρουσίας στην

Ελλάδα.

Με πμερομηνία 22 Μαΐου

1946, ο K. Κωνσταντίνης

ανέφερε προς το ΚΙΣ τα

παρακάτω σχετικά με την

Ιοραηλιτική Κοινότητα

Άρτας.

Το κατεστραμμένο τμήμα της Συναγωγής "Πουλιέζα" (22.5.94)

ποσόν έναντι της εργασίας επ' ονόματι της εργασίας.

Εκ των ιερών βιβλίων και σκευών της Συναγωγής ολίγα διεσώθησαν. Εις γωνίαν ταύτης υπάρχουν περιστύλεγέντα τεμάχια ιερών βιβλίων και σκευών π.λ. μαρτυρούντα την έντασην της προσάρτησης της γειτονίας.

3) ΣΧΟΛΕΙΟΝ ΔΙΩΡΟΦΟΣ ΟΙΚΟΔΟΜΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΟΔΟΝ ΦΙΛΕΛΛΗΔΩΝ ΕΝ ΤΗ ΕΒΡΑΪΚΗ ΣΥΝΟΙΚΙΑ.

Άπαντα τα διαμερίσματα πλην ενός τελείως κατεστραμμένου επιτεταγμένα. Γενικώς η οικοδομή εις σχετικώς καλήν κατάστασιν.

4) ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΟΝ. Βραχώδης ως επί το πλείστον έκτασις δέκα περίπου στρεμμάτων επί του λόφου Περάνθης δύο όρη της Αυτοκράτειρας Θύρας. Έκ του τοίχου σιδηράς θύρας οικίας διά στέγαστρον φύλακος και νεκροθαλάμουν διασώζεται μέρος τοίχου προς το ανατολικόν μέρος. Τμήμα τούτου έχει περιφραγή διά συρματοπλέγματος και σπαρά. Έκ των τάφων δεν διασώζεται κανείς. Λείφαντα ημικατεστραμμένου μνημείου είναι τα μόνα σημεία πως και πότε ήταν εκεί το εβραϊκόν νεκροταφείον. (Δείγμα καταστάσεως δίδουν αι εσώκλειστοι ληφθείσαι στηγμότυπον φωτογραφία).

ΠΕΡΙΟΥΣΙΑ KOINOTHTOS. 1) Οικία συνοικία Αγίου Νικολάου διπλοκατοικία ο δρόφος εκτάσεως 15 X 15 ερειπωμένη. 2) Μαγαζί εν τη κεντρική αγορά οδός Σκουφά με δύο θύρας εκτάσεως 7 X 6 ενοικιασμένον προπολεμικώς με βάσιν 500 δρχ. 3) Ένα τεβίλα παραπλένως Συναγωγής 20 X 3.

KOINOTIKH ZΩH. Ανύπαρκτος. Λιωθόσαμεν από σήμερον ως χαζάν και διδάσκαλον τον Βαρούχ Αβραάμ Βαρούχ. Ανάγκη εξευρεθή τοιωτός διότι δι' εν εξάμηνον υπερσχέθη ότι θα παράσηη τας υπηρεσίας του. Προκειμένου να εγκατασταθή εις Κέρκυραν επίσης ως Σαμάς και ειδικόν γραμματέα της Κοινότητος δι' ημίσειαν ημέραν τον κ. Αραχαμίμ Μάτσων εκ των παλαιών μελών της Κοινότητος προσφέραντος εις το παρελθόν αμισθί τας υπηρεσίας του εις την Κοινότητα. Η ιδιότης του

ως ταμίου της Κοινότητος φρονούμεν ότι δεν αποτελεί ουσιώδες κώλυμα εφόσον δεν υπάρχει κατάλληλοτερος.

ΠΕΡΙΘΑΛΨΙΣ. Δεν υφίσταται. Εδώσαμεν οδηγίας να δαπανηθή ποσόν μέχρι δραχ. 100.000 διά νοσήλεια κ.λπ. σαφώς αισθενούντος εκ τύφου τελείως απόφου Ιλία Ιοή την ανάγκην διεπιστώσαμεν αυτοπροσώπως επισκεφθέντες τούτον νοσηλευόμενον εις κεντρικόν νοσοκομείον, ανάγκη αποστολής φαρμακευτικών ειδών ων στερείται παντελώς και έχει απαραίτητον ανάγκην ιδίως κινήσης, αντιτυψίνης, αντιτυφικών εμβολίων κ.λπ. Επίσης ανάγκη αποστολής απαραιτήτων ειδών διά τρεις επί τόπου τελείως απόφους και εστερημένους παντός αναγκαιούντος. Ανάγκη αποστολής κλινών και κλινοσκεπασμάτων ων αι διεπιστώσαμεν επισκεφθέντες τας κατοικίας παντελώς στερούνται. Αι περισσότεραι οικογένειαι είσαι εις τρώγλας της επιτάξεως των οικιών των μη αρθείσης και εις οικτράν αυτών κατάστασιν.

BIBLIA κ.λπ. Στερείται τελείως. Εδώσαμεν εντολήν εις Κοινότητα Ιωαννίνων να αποστείλη ανά πέντε θρησκευτικά βιβλία και ταλέθ. Επίσης ανάγκη διορθώσεως σέφερ ων γράμματα εκ μακράς εγκατάλειψεως έχουν καταστραφεί.

Συνημμένον υποβλήθην ημίν υπ' αριθ. 41 υπό σημερινήν ημερομηνίαν εν σχέσει προς ανωμαλίας ως αναφορά αποσταλέντα ειδή υματισμού υπερσχέθημεν σχετικώς ότι θα ενεργηθώσιν δέοντα.

Αι προβλέψεις μας διά την κοινότητα είναι αρκετά αισιόδοξαι και εάν τύχη ποιάς τινός μερίμνης ασφαλώς θα επανακτήσι μέρος της αρχαίας της αίγλης.

Εις τα παραπόνα των διά την πλήρη μέχρι σήμερον εγκαταλειψή των και διά την παρεχομένην μόνον εις τας φωνασκούσας γύρω της πρωτειούστης Κοινότητας υποστήριξιν εδώσαμεν τας δεούσας εξηγήσεις υποσχεθέντες την αμέριστον συνδρομήν μας εφόσον θα είχωμεν ωρισμένα παρά των ιδίων δεδομένα.

ΑΚΟΥΓΟΝΤΑΣ ΤΟΝ ΗΣΑΪΑ

Του ΤΖΙΟΖΕΠΠΕ ΟΥΝΓΚΑΡΕΤΤΙ

TΟ 1928 ΕΠΙΣΤΡΕΦΟΝΤΑΣ ΣΤΟ ΣΑΝ ΜΑΡΙΝΟ όπου τον καιρό εκείνο κατοικούσα, ίστερα από παραμονή μιας εβδομάδας στο μοναστήρι του Σουμπιάκο, κατάλαβα ξαφνικά -αυτός ο χρόνος έμελλε να είναι για μένα η χρονιά των INNI- πως η ψυχή μου είχε ανοίξει στην γλώσσα της Λειτουργίας. Όχι ότι όλα αυτά τα χρόνια δεν ήμουν έτοιμος να αγαπήσω την γλώσσα αυτή με την αιώνια επικαιρότητά της.

Ακόμη από τις πρώτες μου ενιαυχολήσεις με την ποίηση, είχα προσπαθήσει να ψάχνω μέσα στη γλώσσα ένα μυστικό που με απομόνωνε από τα γεγονότα όσο καλύτερα θα με έδενε με την ζωή, όσο καλύτερα θα αποδεχόμουν τον πόνο. Και αν το μπαρόκ αυτό, που όφειλε αργότερα να προκαλέσει μέσα μου τα πρώτα σπέρματα του «Αισθήματος του χρόνου», με είχε προσελκύσει, ήταν ακριβώς γιατί προσπαθούσε επίμονα να ξανασυνθέσει μιαν αρμονία μεταξύ μύθων που προέρχονταν από ευαίσθητες πλάνες, και του αιώνιου, της αλήθειας, φανερώνοντας τελικά το ανεπανόρθωτο διαζύγιο τους. (Η αντίθεση του Μιχαήλ Αγγέλου μεταξύ της «Έσχατης Κρίσης» και των τελευταίων «Πιετά». Είναι γνωστό πως μέσα στο μπαρόκ όλα συμβαίνουν, σαν ένα μέρος της ανθρώπινης μας ιστορίας (αυτή η Αρχαιότητα που συρρικνώθηκε στη σιωπή κατά την διάρκεια αιώνων και την οποία ο Πετρόχρης έμοιαζε να την έχει αποκαταστήσει μέσα στη δόξα της επιστήμης της) να βεβήλωνε το άλλο μέρος το ακόμα πιο παλιό, το κοντά στις ρίζες του είδους -και το οποίο η δική μας Αρχαιότητα είχε αποκρύψει πριν ακόμη το πρώτο μέρος μπορέσει κάπως να φιλέσωε και να κάνει να ανθίσουν τα όνειρά της, καθώς ανταγωνίζονταν για να εξασθενήσουν την αμαύρωσή της- μάλιστα, για χάρη των υποσχέσεων της πιο παλιάς Αρχαιότητας.

Και μη λησμονούμε ότι η πρώτη φάση έξελιχθηκε ξεκινώντας από ένα λάθος

εναντίον της Δημιουργίας και της Αποκάλυψης και τελειώθηκε χάρη στη συγγνώμη και την αθωότητα ενός θύματος, ανθρωπίνου και συγχρόνως θείουν. Ενώ η δεύτερη φάση γεννήθηκε από λήθη, από πάθος επιβολής, από ηδονή, από αλαζονεία και από την ανάμνηση και την μελαγχολία

(Πετράρχης) σαν ένα θάμβος που το ακολούθησε μία φρενίτιδα χωρίς μέτρο. Ενώ ο χώρος συνεννώνονταν σε ηπείρους και οι γηγενες αποπλανήσεις και η προγονική θέληση της δύναμης παρουσιάστηκαν ως επείγοντα συμπτώματα, συγχρόνως όμως και αναχρονιστικά, ενός δραματικού κακού. Αυτές οι ειδωλολατρικές φόρμες δεν μπορούσαν παρά να παρουσιάστούν ως επιτυχημένες φόρμες της ιστορίας μας, κιόλας απόμακρες, χωρίς αμφιβολία, αλλά που δεν είχαν λιγότερο ενσαρκώσει τους μύθους μας, τους μύθους που ο ενθουσιασμός της σαρωκικής μας ζωής θα δόξαζε για πάντα, μύθους που εγγράφονταν μέσα στο αίμα μας. Και αυτές τις φόρμες με τα αγαπημένα χαρακτηριστικά, αστραφτερές μέσα σε απότομα κενά σύννεφων παντοτινών, δεν θα μπορούσε κανείς να παύσει να τις αγαπάει. Ακόμη και αυτές τις μορφές της ατλησίας, που πιο φοβερή από κάθε τι, φανερώθηκε τώρα μέσα στην αποκάλυψη της οικής ματαιότητας των προσπαθειών της: το άνοιγμα των ατλαντικών δρόμων σήμαινε ότι η φθορά η καλυμμένη κάτω από κινήσεις πολιτικής φύλοδοξίας ήταν πια ορατή απ' όλα τα μάτια.

Έτσι μέσα στη συσσώρευση των μεταμορφώσεων τους, οι βιβλικές φόρμες

“**Αν το μπαρόκ, με είχε προσελκύσει, ήταν ακριβώς γιατί προσπαθούσε επίμονα να ξανασυνθέσει μιαν αρμονία μεταξύ μύθων που προέρχονταν από ευαίσθητες πλάνες, και του αιώνιου, της αλήθειας, φανερώνοντας τελικά το ανεπανόρθωτο διαζύγιό τους.**”

φάνηκαν να συμπτύσσονται σε τύπους λαμπερούς: «Και ελάτε τότε σε συμφιλίωση, είτε το Αιώνιο». «Αυτό το ξύλο θα χρησιμεύσει στον άνθρωπο ως καύσιμος ύλη. Γίνεται ομοίως ένας Θεός ενώπιον του οποίου προσπίπτει κανένας... Αυτοί οι άνθρωποι δεν γνωρίζουν και δεν καταλαβαίνουν τίποτε». «Αν κάποιος σας το πει: Συμβουλεύετε αυτούς που επικαλούνται τους νεκρούς και τους μάντεις, αυτούς που φιθυρίζουν και μουδομούριζουν, απαντείστε: Δεν πρέπει ένας λαός να συμβουλεύεται τον Θεό του; Θα απευθύνθει στους νεκρούς για χάρη των ζωντανών»; «Μας γεννήθηκε το μικρό παιδί, ο Υιός μας δόθηκε, ο Πατέρας της Αιωνιότητος, ο Πρόγκηπας της Ειρήνης». «Είσαι ο κυριμένος Θεός, ο Σωτήρας». Οι μορφές του εφήμερου: σκόνη που το ελάχιστο φύσημα του ανέμου σκορπίζει. Η ιστορία. Το μηδέν. Η ανθρωπότητα. Αληθινή μόνον μέσα στην ταπείνωση, μέσα στην αναζήτηση της συμφιλίωσης με το Αιώνιο, και της απελευθέρωσης.

Τέτοιες είναι οι δύο παράλληλες κατευθύνσεις, ανάμεσα στις δύο, το μπαρόκ παραληρώντας δεν μπορεί να διαλέξει. Άλλα το να αποτύχει να κάνει μια μόνο συνέχομενη γραμμή -όπως φαίνεται να το έχει καταφέρει ο Πετρόχης- έμοιαζε καταστροφή. Μέσα στο μπαρόκ, όπως μέσα σε κάθε άλλη τάση, δεν είναι οι φόρμες (που επιτρέπουν τους πιο δύστοπους μανιερισμούς) οι οποίες παρουσιάζουν το πιο μεγάλο ενδιαφέρον, ούτε και εδώ στη Ρώμη ακόμη, όπου μέσα σε μια αντιπαράθεση και σ'ένα απεριόριστο ανακάτεμα εποχών, δύλα περνούν αδιάκοπα από την καταστροφή στην προσπάθεια ανακάτεμα εποχών, δύλα περνούν αδιάκοπα από την καταστροφή στην προσπάθεια της αρμονίας, από την προσπάθεια της αρμονίας στην καταστροφή, δημιουργώντας ένα κλίμα μπαρόκ συνεχούς ενθουσιασμού.

Αλλά συνειδητοποίησα -από την εποχή του «Αισθήματος του χρόνου»- το πνεύμα που από την ολοκλήρωση των τοιχογραφιών της Σιξτίνα μέχρι τα πρώτα μεγαλεώδη έργα του XVIIου αιώνα (στην ποίηση με τον T. Τάσσο) πάλλεται μέσα στην γλώσσα κάποιων τέλεων μεγαλοφυών.

Είναι η καταστροφή που την μαντεύει κανένας, συναφής με την ίδια γλώσσα που θα εμπνεύσει τις υψηλότερες αναζητήσεις του Ρομαντισμού, και που εμπνέει τις ποβαρότερες αυτού των αιώνων. Αυτό που χωρίς αμφιβολία, προκαλεί περισσότερο ή λιγότερο ενσυνείδητα τέτοιες συγχρονες συζητήσεις γύρω από το Μπαρόκ, είναι ότι φέρνουμε μέσα μας σήμερα, όπως άλλοτε, το αισθήμα της καταστροφής.

Μέχρις εδώ, το είδαμε, δεν ανέφερα παρά λόγια του Ησαΐα. Όταν τον ξαναδιαβάσει κανένας, τον έχονται στο μιαύλιο παράξενες παρατηρήσεις, κυρίως ότι η ποίηση του αιώνα μας, περισσότερο παρά όποια άλλη δημιουργία, επιχειρεί να μιμηθεί την δημιουργία του πιο ποιητή των προφητών: στις εισαγωγές της ψαλμωδίας, στις έντεχνες αναφορές, στον τρόπο της προβολής, της τροποποίησης, της εξάπλωσης του χώρου στο άπειρο. Στη ριθμική συμμετοίκη που απορρέει από την αντιθετική σύζευξη, βαθμαία ή συνθετική, των εικόνων ή της

επιστροφής στην επωδό, με μια έννοια κάθε φορά ελαφρά διαφορετική.

Από την αισθηση ότι έχει πέσει κανείς στο μέσο ενός πλήθους και ότι αναγνωρίζει τον έναν μετά τον άλλον (στο επάγγελμα, στο είδος του πνεύματος, στο λειτουργηματικό) αυτούς που το συνθέτουν. Τέλος, και μάλιστα από το γεγονός ότι βρίσκεται κανείς σε μεγάλη θύελλα ουδιλάζοντας χωρίς να ακούγεται, μέσα σε θύελλα που ερμηνεύει την καρδιά.

Μόνο που σήμερα δεν πρόκειται σχεδόν ποτέ για ποίηση με περιεχόμενο θρησκευτικό. Κυρίως οι μοντέρνοι ποιητές, σε περιπτώσεις ιδιαίτερα αξιοσημείωτες, δέχονται την γοητεία των παραδοσιακών μουσικών ρυθμών που το αιτί έχει συνηθίσει: τον αλεξανδρινό, τον ενδεκασύλλαβο ή κάθε άλλο θεμελιακό στίχο, ανάλογα με την γλώσσα.

Την ονομάζω γοητεία, θέλγητρο, και είναι μια λέξη διαβολική μια λέξη φύσης ειδωλολατρικής, υπερβολικής λατρείας ή αν το προτιμάτε, ηδονική. Και ιεροσυλία πιο σοβαρή: έφθασε κανείς στο σημείο να καρπώνεται την βιβλική γλώσσα για σκοπούς ηδονιστικούς.

Υπάρχει πράγματι, μέσα στο τραγούδι αυτών των μοντέρνων ποιητών ή καλύτερα: παράλληλα με τις μετατονίσεις του τραγουδιού τους, υπάρχει μία αντίληψη του ιερού με τέτοια παραλλαγή που να θεωρείται βαθύτατα ξένο στο άγιο.

Και πώς θα μπορούσε κανείς πίσω από το γράμμα κάθε ποίησης, εφ' όσον είναι ποίηση, να μην ακούσει, όσο τεράστια και αν είναι η απονοία, τον φοβερό δόγχο της αγωνίας και της προφρετίας που χρησιμεύειν ως ζύμη στις κραυγές του μεγάλου Ιουδαίου; Για μας, είναι η απονοία μιας απονοίας. Τέτοια είναι η οδύνη μας.

ΙΟ ΤΣΙΟΝΣΠΛΕΤΕ ΟΥΝΓΚΑΡΟΕΤΤΙ (1888 - 1970) γεννήθηκε στην Αλεξανδρεία. Κορυφαίος Ιταλός ποιητής, αρχηγός της Σχολής του «ερμηνισμού». Έργα: «Αίσθημα του χρόνου», «Η χαρά», «Μια κραυγή και τοπία», «Γη της επαγγελίας» κ.ά. Μεταφραστής του Σαιξτηρ, Μπλαίσι, Μαλλαριέ, Γκόνγκροα, κ.ά. Το παραπάνω δοκίμιο δημοσιεύτηκε στην Ευθύνη, Αυγούστου 1994, σε μετάφραση Σούλας Νικολοπούλου.

ΧΡΟΝΙΚΑ ΤΩΝ ΖΩΡΝΩΝ

ΟΡΓΑΝΟ
ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ
ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Υπεύθυνος σύμφωνα με το Νόμο:
Ο Πρόεδρος του Κ.Ι.Σ. ΝΙΣΗΜ ΜΑΪΣ
Σουημελή 2 • 104 39 ΑΘΗΝΑ

Διανέμεται Διωρεάν

Πρόταση για ανέγερση Μνημείου αφιερωμένου στους Εβραίους της Θεσσαλονίκης

Η Πανεπιστημιακή Κοινότητα της Θεσσαλονίκης υπέβαλε αίτημα για την ανέγερση του Μνημείου στο χώρο του Α.Π.Θ.

«Όσοι υπογράφουμε το κείμενο αυτό*, πολίτες όλοι της Θεσσαλονίκης και επιστήμονες που εργάζομαστε ή έχουμε εργαστεί στις διάφορες Σχολές του Πανεπιστημίου της, απευθυνόμαστε σε όλη την πανεπιστημιακή κοινότητα του Αριστοτελείου και ιδιαίτερα στις Αρχές της, και ζητούμε να αναλάβουν, όσο είναι νωρτή ακόμη η επετειος μνήμης των 50 χρόνων από το Μαρτύριο των Εβραίων συμπολιτών μας, συντονισμένη προσπάθεια για την ανέγερση, μέσα στο χώρο του Πανεπιστημίου, ενός Μνημείου αφιερωμένου στους άδικα και τραγικά χαμένους αυτούς συμπατριώτες μας, ενός μνημείου που θα αποτελεί, ευρύτερα σύμβολο της συλλογικής μνήμης και συνειδησης της πόλης μας απέναντι στους Εβραίους συμπατριώτες

Οι υπογράφοντες:

Αλεξοπούλου Α. Πολυτεχνική Σχολή, Αμπατζοπούλου Φ. Φιλοσοφική Σχολή, Αναστασιάδη - Συμεωνίδη Α. Φιλοσοφική, Ανδρόπουλος Δ.Ζ. Φιλοσοφική, Αποστολόπουλος Β. Φιλοσοφική, Αργυροπούλου Π. Ιατρική, Αυγελής Ν. Φιλοσοφική, Βασιλειάδης Α. Φιλοσοφική, Βασιλειάδης Π. Θεολογική, Βασιλείου Π. Φιλοσοφική, Βελούδης Ι. Φιλοσοφική, Βέττας Α. Πολυτεχνική, Βιβλιδάρης Σ. Φιλοσοφική, Βούρτσης Ι. Φιλοσοφική, Γερολύμπου Α. Πολυτεχνική Γεώπου - Φλατσή Π. Νομική, Γεωργιάδη Κ. Φιλοσοφική, Γεωργιουδάκη Α. Φιλοσοφική, Γουνέλας Χ. Φιλοσοφική, Δεληπογιατζής Σ. Φιλοσοφική, Δημητριάδης Ε. Πολυτεχνική, Δημόπουλος Σ. Φιλοσοφική, Διδασκάλου Α. Πολυτεχνική, Δόκιμος Δ. Θεολογική, Ζαχαριάδης Α. Πολυτεχνική, Ζαχαρόπουλος Ν. Θεολογική, Ζητιάδης Β. Νομική, Ζιάκας Γ. Θεολογική, Ζιώγην Σ. Φιλοσοφική, Θωμαΐδου Μ. Φιλοσοφική, Καζαζής Ι. Φιλοσοφική, Κατσής Α. Νομική, Καλογήρου Ν. Πολυτεχνική, Καραβίδόπουλος Ι. Θεολογική, Καραναστάσης Α. Φιλοσοφική, Καράγολην Χ.Λ. Φιλοσοφική, Κατασάρος Β. Φιλοσοφική, Κατασβήσα - Μαλλιγκούδη Γ. Φιλοσοφική, Καυκούλα Κ. Πολυτεχνική, Κελτανίδης Μ. Φιλοσοφική, Κεσελόπουλος Α. Θεολογική, Κιουτούκας Γ. Φιλοσοφική, Κοκόλη Μ. Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, Κοκόλης Ξ.Α. Φιλοσοφική, Κόντης Β. Φιλοσοφική, Κοντογιάννη Μ. Φιλοσοφική, Κοντογιάννης Α. Φιλοσοφική, Κόντος Ν. Φιλοσοφική, Κοπιδάκης Μ. Φιλοσοφική, Κορηντλάκη Π. Νομική, Κόρτη - Κόντη Σ. Φιλοσοφική, Κούζουφα Δ. Θεολογική, Λαδάς Π. Νομική, Λυκούργου Ν. Φιλοσοφική, Λυτουργή Α. Φιλοσοφική, Λυτουργής Δ. Φιλοσοφική, Μανιός Δ. Φιλοσοφική, Μανιτάκης Α. Νομική, Μανωλεδάκης Ι. Νομική, Μαργαρίτη - Ρόγκα Μ. Φιλοσοφική,

μας, που έζησαν πολυάριθμοι επί αιώνες εδώ, που οδηγήθηκαν από τον κατακτητή σε τόπους μαρτυρίου και εξόντωσης (αφήνοντας συγκλονιστικές μαρτυρίες της αγάπης τους προς την Ελλάδα), και που σήμερα συνεχίζουν πάντοτε να μοιάζουν μαζί μας τη ζωή της μητέρας πόλης και τα προβλήματα και τις προσποτικές της πατρίδας. Την ανέγερση του Μνημείου αυτού τη θεωρούμε οφειλή της μεταπολεμικής Θεσσαλονίκης και ιδιαίτερα της πανεπιστημιακής της κοινότητας, που οι συνθήκες της ιστορίας και οι συγκυρίες της ζωής έφεραν να εργάζεται σήμερα στο χώρο όπου οι συμπατριώτες μας επί αιώνες και ως την Κατοχή έθαψαν τους νεκρούς των».

Απρίλιος 1994

* [Το κείμενο αυτό μετά τη συμβολική συγκέντρωση αρκετών υπογραφών θα σταλεί στις Πρυτανικές Αρχές και τη Σύγκλητο].

Μαρτινίδης Π. Πολυτεχνική, Μανδυούδης Α. Φιλοσοφική, Μήττα Δ. Φιλοσοφική, Μικέ Μ. Φιλοσοφική, Μουλλάς Π. Φιλοσοφική, Μπάνου - Τσιάμη Θ. Φιλοσοφική, Μπόκλουντ - Λαζαρόπουλος Κ. Φιλοσοφική, Μώφος Γ. Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, Νικητας Δ. Φιλοσοφική, Ξωκέλλης Π. Φιλοσοφική, Οικονόμου Ι. Φιλοσοφική, Παπαγεωργίου Ρ. Πολυτεχνική, Παπαδόπουλος Ε. Φιλοσοφική, Παπαδόπουλος Α. Πολυτεχνική, Παπαγώννου Ν. Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, Παπακώστας Γ. Πολυτεχνική, Παπαμέζος Ν. Πολυτεχνική, Παπαστάθης Χ. Νομική, Παπούλια Β. Φιλοσοφική, Παρασκευοπούλος Ν.Α. Νομική, Παρασούλης Γ. Φιλοσοφική, Πάροιν Ρ. Φιλοσοφική, Πάσσος Γ. Νομική, Πατάκας Δ. Ιατρική, Πανιλίδης Θ. Φιλοσοφική, Παζῆς Π. Θεολογική, Πετρόδης Π. Νομική, Πιστάς Π. Φιλοσοφική, Πλαργερήσης Ι. Φιλοσοφική, Πλαστήρα - Βαλκανού Μ. Φιλοσοφική, Προζόβα Κ. Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, Σακελλαρίδην Α. Φιλοσοφική, Σαχανά Χ. Πολυτεχνική, Σετάτος Μ. Φιλοσοφική, Σιάσος Α. Θεολογική, Σιμώτα Α. Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, Σκούτερη - Διδασκάλου Ε. Φιλοσοφική, Σκουφής Π. Φιλοσοφική, Σταμάτης Κ. Νομική, Σταυρακοπούλου Σ. Φιλοσοφική, Σταύρου Μ. Φιλοσοφική, Συμεωνίδης Χ. Φιλοσοφική, Σφήκα - Θεοδασίου Α. Φιλοσοφική, Τάχος Α. Νομική, Τερζής Ν. Φιλοσοφική, Τζιβανοπούλου Α. Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, Τζιτζίλης Χ. Φιλοσοφική, Τουρπασόγλου Β. Πολυτεχνική, Τρομάρας Α. Φιλοσοφική, Τσιάμης Σ. Θεολογική, Τσιριμόκου Ε. Φιλοσοφική, Τσιτιζίδης Σ. Πολυτεχνική, Τσιτσική Δ. Φιλοσοφική, Τσογιάδης Σ. Φιλοσοφική, Φαρινόν Γ. Φιλοσοφική, Φραντζή Α. Φιλοσοφική, Φωτιού Ν. Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, Χασώτη Β. Φιλοσοφική, Χασιώτης Ι. Φιλοσοφική,

Χαστάρης Β. Πολυτεχνική, Χατζηραντανίνου Γ. Νομική, Χατζηρωναντανίνου Κ. Νομική, Χατζημιχάλης Κ. Πολυτεχνική, Χατζητάπη - Καψιμένου Χ. Φιλοσοφική, Χελιώτης Α. Φιλοσοφική, Χριστίδης Α.Φ. Φιλοσοφική, Χριστοφορίδης Β. Θεολογική, Χρυσανθόπουλος Μ. Φιλοσοφική, Χρυσή Γ. Φιλοσοφική, Ψευτογράς Β. Θεολογική.

Το παραπάνω έγγραφο κατετέθη στην Πρυτανεία του Α.Π.Θ. καθώς και τη Σύγκλητο, τον περασμένο Οκτώβριο «με τη βέβαιη ελπίδα ότι η πρόταση - αίτημα θα υλοποιηθεί όσο γίνεται ταχύτερα», όπως αναφέρουν χαροκτηριστικά στην επιστολή τους οι καθηγητές, διευκρινίζοντας ότι «Επειδή αυτή η πρόταση - αίτημα αφορά μια οφειλόμενη πράξη που ποτενόγεις οι αποτελεί επιθυμία όλων των μελών της Πανεπιστημιακής Κοινότητας του Αριστοτελείου, η συγκέντρωση των σχετικών υπογραφών είναι συμβολική και περιοριστήκε σε μερικές από τις Σχολές του».

Το έγγραφο αυτό κοινοποιήθηκε και στην Ισθμιάτικη Κοινότητα Θεσσαλονίκης, η οποία με επιστολή της προς τους υπογραφοντες καθηγητές ευχαριστήσε «όλους όσους συνυπέργαγαν το ιστορικό από έγγραφο». Μεταξύ άλλων η Ι.Κ. Θεοσπάνοντος ιαναφέρει στην επιστολή της: «Νώσαμε ιδιαίτερη συγκίνηση από την πρωτόβουλη σας, η οποία τιμά το σινούλο της Πανεπιστημιακής Κοινότητας, που απέδειξε ότι η πνευματική ηγεσία της πόλης μας είναι θεματοφύλακας των ιψηλών πνευματικών και ημικών αξιών και πρωτοπόρος σε κάθε πρωτοβουλία διαφύλαξης της ιστορικής μνήμης». Σημειώνεται ότι και άλλοι καθηγητές ήθελαν να υπογράψουν το υπομνηματικό αίτημα αλλά δεν πρόλαβαν λόγω χρόνου.

Η γραμματική της Συνωμοσίας

Συνέχεια από την σελ. 2

ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΑΠΟΔΙΔΟΥΜΕ στον συνωμοτικό τόπο αντίληψης των πραγμάτων απλούστευση και απλοϊκότητα. Άλλα η διάδοσή του είναι πολύ πιο εκτεταμένη από ό,τι φανταζόμαστε και πολύ μεγαλύτερη από την εμβέλεια των πολιτικών θεωριών. Αυτές έχουνται και παρέχονται. Ο τόπος αυτός σκέψης όμως έχει μακρά αντοχή. Συνδέεται με ιδέες Αποκάλυψης, με φόβους βαθείς. Με τη δαιμονοποίηση και τον εξαγνισμό. Με τη σύγκρουση του καλού και του κακού στην απόλυτη και καθαρή διασταση τους. Υπότρεψη, το να ονοματίζεις τους υπευθύνους για τα βάσανα και τους φόβους σου, δίνει την εντύπωση ότι μπορει να γίνει κάτιο για να σταματήσουν. Ούτε τις συνωμοσίες τις φοβούνται μόνο οι λαϊκοί άνθρωποι. Θα τις φρούμε διατυπωμένες σ' όλη την κλίμακα της κοινωνικής ιεραρχίας. Εμποτίζονται από τις τρέχουσες ιδεολογίες και τις εμποτίζουν. Είναι βαθύτατες εγγραφές, αφαιρέσεις του καθημερινού στη διαχρονία του. Προσωποποιούν το άγνωστο. Δίνουν συνοχή και εξηγητικό νήμα στον χαώδη κόσμο. Αποτελούν όμως ταυτόχρονα και σχηματά χειραγάνησης. Η διασείωση του φόβου και η δημιουργία πανικού υπήρξε πάντοτε ένα από τα σημαντικότερα εργαλεία στη δόμηση των σχέσεων εξουσίας. Μανδύας νομιμοποίησης. Και υπάρχουν πάντα πολιτικοί, και από υπουργικές θέσεις, που φανεύουν σ' αυτά τα θολά νερά. Οι όροι μουσουλμανικό και ορθόδοξο τόξο, η απειλή της συρρίκνωσης του Ελληνισμού, όλες αυτές οι φοβίες που διατυπώνονται στη γραμματική της συνωμοσίας και στη συνέχεια αναπαράγονται την ιδέα της πλεκτάνης, συγκροτούν τον πυρήνα της εθνικιστικής ψυχώσης τα τελευταία χρονια. Δεν πρόκειται για περιθωριακά φαινόμενα. Κινητοποιούν μάζες. Γεμίζουν πλατείες. Διαμορφώνουν δύοματα εξωτερικής πολιτικής.

Η ΣΥΝΩΜΟΤΙΚΗ ΑΝΤΙΛΗΨΗ δείχνει τα όρια της εκλογής στην κοινωνία. Η ιστορία δεν εξελίσσεται στο πεδίο των ιδεών και των συνειδητών αποφάσεων αλλά στις σκοτεινά βάθη. Εκεί όπου φύση, απειλές, ανασφάλειες, άγκη, προκαταλήψεις, επιβιώσεις νοητικών στάσεων που διαμορφώθηκαν εδώ και αιώνες, στην οποίαν έναν χρόνο που συμπλασούνται τους ανθρώπους και τη ζωή τους σε ένα όνειρο (ή σ' έναν εφιάλτη), το οποίο αποδεικνύεται πραγματικότερο απ' ό,τι ορίζουμε ως πραγματικότητα.

ΜΑ ΔΕΝ ΓΙΝΟΝΤΑΙ ΣΥΝΩΜΟΣΙΕΣ; Θα ήταν εξίσου απλοϊκό να το αρνηθεί κανείς. Η συνωμοσία δεν είναι παρά μία αρχαία, σχηματική περίπτωση ενός φαινομένου πολύ πιο σύνθετου. Της προστάθειας να μετασχηματιστεί ή να χειραγωγήθει η κοινωνία. Τι όμως είναι και τι μας φαίνεται συνωμοσία; Ποιο είναι το πραγματικό τους βάρος και οι διαστάσεις τους; Ποιες πετυχαίνουν, ποιες όχι, και γιατί; 'Όπως κάθε δράση, έτσι και η συνωμοσία, εισέρχεται σε ένα σύστημα δυνάμεων αντιθετικών, ετερογενών και αποβλεπτών. Εδώ, η ετερογένεια των αποτελεσμάτων, σε σχέση με τις αρχικές προθέσεις, είναι ο κανόνας. Σινέπεια αυτής της ετερογένειας είναι και το γεγονός ότι η συνωμοσιολογία βαραίνει περισσότερο από την υποτιθέμενη ή πραγματική συνωμοσία.

(Οι αναγκαίες βιβλιογραφικές παραπομπές: Carlo Ginzburg, *Storia notturna*, 1989 και *Il giudice e lo storico*, 1991).

[* Ο κ. Αντώνης Λιάζος είναι ανατληφωτής Καθηγητής Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. - Το άρθρο δημοσιεύτηκε στο *Βήμα*, 10.4.1994].

Οι Εβραίοι όπως τους βλέπει η KGB

Ανέκδοτα ντοκουμέντα που δημοσιεύτηκαν στο περιοδικό «Pardes»

Π οια ήταν η στρατηγική της τέως KGB όσον αφορά στους Εβραίους; Η επιθεώρηση Pardes που εξεδίδεται από το Le Cerf (1), παρουσιάζει μια πλευρά της ιστορίας. Η Francoise Thom, υφηγήτρια πανεπιστημίου από τη Ρωσία, συγγραφέας του βιβλίου «Η στιγμή Γκορμπατόφ» (2), αναδημοσιεύει μεγάλα αποσπάσματα ντοκουμέντων που ήρθαν στο φως χάρι στις φροντίδες της, από τα απόκρυφα αρχεία της KGB στη Βίλνα της Λιθουανίας, και τα οποία καλύπτουν τις δεκαετίες '70 και '80 μέχρι την Περοστόρικα.

Εκπλήσσεται κανείς και δυσανασχετεί από αυτή την παλιά νοοτροπία της αστυνομίας που καμιά φορά με κακό ερασιτεχνισμό χρησιμοποιεί μια γλώσσα ακατάληπτη. Ξαναβρίσκει κανείς στην KGB την ίδια βρώμικη προτίμηση για ενστάλλαχη ιδεών μέσω των τεχνητή του κορεσμού, είδος στο οποίο διέπερε την τασκική αυτονομία, η Okhrana, εμπνεύστρια, το 1897, των πολύ γνωστών «Πρωτόκολλων των Σοφών της Σιών». Ο πραγματικός κυνισμός της «KGB» που συνιστάται στο να εμμεταλλεύεται την εύλογη και επώδυνη ανάμνηση του Ολοκαυτώματος, συναγωνίζεται την αντισημιτική μανία η οποία πέρα από τις επιταγές της χρησιμοποίησης, διακατέχει ακόμη τη νοοτροπία του πράκτορα της KGB έστω και στα μέσα της δεκαετίας του '80.

Ένα φωτοτυπημένο εγχειρίδιο που χρονολογείται από το 1986 επανέρχεται έτσι χωρίς περιπλοκές στο παλιό τροπάριο σύμφωνα με το οποίο στη Γαλλία «οι πολυάριθμοι Εβραίοι κατέχουν σημαντικές θέσεις στις ανώτερες βαθμίδες της διοίκησης» όπως και στην οικονομία, την τεχνολογία και, όπως εξιπακούνται, στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης. Σύμφω-

να με το εγχειρίδιο αυτό πρέπει να επωφεληθεί κανείς από το γεγονός ότι «σε μια τόσο μεγάλη αστική αφομοιωμένη εβραϊκή τάξη, μέσα στους κόλπους αυτών των διανοουμένων της αριστεράς οι οποίοι έχουν εθνικούς δεσμούς με την ΕΣΣΔ, αναπτύσσονται αντισιωνιστικές τάσεις, πράγμα το οποίο διευκολύνει τη διάδοση μέσα σ' αυτή την ομάδα ψοπών που μας είναι χρήσιμες και προσφέρουν στην KGB διευρυμένες πιθανότητες εκμετάλλευσης των διαστάσεων απόψεων με τους εξηρεμιστικούς σιωνιστικούς κύκλους προς το συμφέρον των σοβιετικών υπηρεσιών». 'Οταν τίθεται θέμα περιγραφής του πορτοράιτου - ρομπότ του προς προστλυτισμό Εβραίου, έστω κι αν είναι ένας θρησκος Εβραίος, οι αριμόδιοι της KGB δανείζονται τα κριτηρια τους επιλογής από τον πιο παραδοσιακό αντισημιτισμό - αυτόν τον αντισημιτισμό που είναι αμερικανικής προελεύσεως όπως το Τραγικά θλιβερό βιβλίο ο «Διεθνής Εβραϊσμός» του Χένρου Φόρντ, ο οποίος κατέχει μια καλή θέση στις βιογραφίες της KGB.

Πέρα από το σκάνδαλο που αποτελεί, στην καρδιά της μεταπολεμικής Ευρώπης, η επιμονή ενός γνήσιου κρατικού αντισημιτισμού, τα ανακαλυφθέντα από την Francoise Thom επιτρέπουν να συλλάβουμε έναν άλλον απόχρω: εκείνον της σύγχυσης των σοβιετικών διοικούντων οι οποίοι έχουν ήδη συνειδητοποιήσει μια πιθανή έκρηξη της αυτοκρατορίας.

N.W.

(Από την *Le Monde* 16.9.1994).

(1) αριθμ. 19 - 20/1994, σελ. 337, 125 F.

Το τεύχος είναι αφιερωμένο σ' ένα φάκελλο πάνω στο θέμα «Η θρησκεία ως επιστήμη υπό τη διεύθυνση των Jean Baumgarten και Shmuel Trigano.

(2) Του εκδοτικού οίκου Pluriel - Hachette.

Βιβλία

ΡΑΦΑΗΛ ΦΡΕΖΗ:

Η Ισραηλιτική Κοινότητα του Βόλου (Βόλος: εκδ. Όρες, 1994)

✓ Ένα πολύ ενδιαφέρον για την ιστορία του Βόλου βιβλίο εκδόθηκε πρόσφατα από τις βολιώτικες εκδόσεις «Όρες». Πρόκειται για την ιστορία της ιαραπλιτικής κοινότητας του Βόλου, που συνέγραψε ο πρόεδρός της κ. Ραφαήλ Φρεζής, ο οποίος με πολλή αγάπη συγκέντρωσε το υλικό του. Είναι άλλωστε γνωστό το ενδιαφέρον του και οι δραστηριότητές του για τα ζητήματα της Κοινότητας. Οι λόγοι που τον οδήγησαν στη μελέτη αυτή ήταν πολλοί: «Η σκιαγράφηση της κοινωνικής ιστορίας ήταν αρκετά δύσκολη γιατί δεν υπήρχαν αρχεία παλιά, αφού καταστράφηκαν από τους Γερμανούς το 1943. Οι παλιοί δεν υπήρχαν στη ζωή για να αντλήσουμε πληροφορίες και οι νεότεροι πολύ λίγα γνώριζαν. Αυτός ήταν ακόμα ένας σοβαρός λόγος για να καταγράψουμε και να διαφυλάξουμε όσα τουλάχιστον στοιχεία υπήρχαν».

Σημειώνουμε ότι το βιβλίο προλογίζουν ο κ. Μαρσέλ Σολομον εκ μέρους της Κοινότητας του Βόλου και ο κ. Στέφανος Ροζάνης, διευθυντής του Εβραϊκού Μουσείου της Ελλάδας.

Στο πολυσέλιδο βιβλίο του ο κ. Φρεζής καταγράφει την έντονη ιστορία της κοινότητας και των μελών της από την ίδρυση της Συναγωγής το 1865 μέχρι σήμερα. Τα θέματα είναι πολλά και ενδιαφέροντα όπως: ο αρχιραββίνος του Βόλου Μωυσής Συμεών Πέσαχ, το Εβραϊκό Σχολείο, το Εβραϊκό Νεκροταφείο, οι Σύλλογοι της Κοινότητας, η σιωνιστική ιδέα, η συμβο-

λή των Εβραίων στο συνδικαλιστικό κίνημα, στη γερμανική κατοχή και στην Εθνική Αντίσταση, το οδυνηρό χρονικό του διαγμού, οι επαγγελματικές ασχολίες και τα επώνυμα και σύνομάτων μελών, οι δρόμοι του Βόλου με εβραϊκά ονόματα, το εργοστάσιο Μουρτζούκου - Λεβιάθαν, οι πολιτιστικές εκδηλώσεις, η οικογενειακή και θρησκευτική τους ζωή, οι εβραϊκές γιορτές και τα ηθη και έθιμα τους.

Το βιβλίο εμπλουτίζεται με πολλές σχετικές φωτογραφίες, παλιότερες και νέες, που βοηθούν στη σκιαγράφηση της κοινωνικής ιστορίας των Εβραίων του Βόλου.

Θα πρέπει να τονίσουμε ότι το βιβλίο αυτό δεν ενδιαφέρει μόνο τα μέλη της Κοινότητας, αλλά όλους τους Βολιώτες, διότι οι Εβραίοι διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στη ζωή της πόλης. Έτσι λοιπόν έρχεται να καλύψει ένα μεγάλο κενό στην ιστορία της πόλης.

Δημοσθένης Πετρούτσος

(Από το περιοδικό Έλευσις, Σεπτέμβριος 1994)

ΝΙΚΟΥ ΠΑΣΧΑΛΙΔΗ:

Μακεδονική Ρουλέτα

(Θεσσαλονίκη: Ρέος, 1994).

✓ Η «Μακεδονική Ρουλέτα» είναι ένα ιστορικό μυθιστόρημα, στο οποίο προτάστεται το ιστορικό προσκήνιο του κεντρικού μύθου, ενώ ο επιλογής επαληθεύει την κεντρική γραμμή του μύθου. Ο κ. Ν. Πασχαλίδης έχει γράψει νομικά και ιστορικά μελετήματα, το δε συγκεκριμένο βιβλίο βραβεύτηκε από το δήμο Θεσσαλονίκης.

ΝΕΣΤΟΡΑ ΜΑΤΣΑ:

Γράμματα του Ιωσήφ - Κείμενα του διωγμού

(Αθήνα: εκδ. Εστία, 1994).

Το βιβλίο αυτό που περιέχει κείμενα του διωγμού, το συνθέτουν μία σειρά από γράμματα σε μια μικρή κρατούμενη

των στρατοπέδων συγκέντρωσης, οι απαντήσεις σ' αυτά τα γράμματα, σελίδες ημερολογίου από το Μαουτχάουζεν και μια εκτενής νουβέλα από την Κατοχή. Η εικονογράφηση είναι με σχέδια της ζωγράφου Βασιλίκη, που έγιναν ειδικά γι' αυτή την έκδοση κι από αυθεντικά οπικά ντοκουμέντα από τα αρχεία των στρατοπέδων.

Σε καιρούς βίας και αγριότητας όπως είναι αυτοί που ζούμε, τα «Γράμματα του Ιωσήφ» και τα άλλα κείμενα του διώγμού αποκτούν μία ξεχωριστή επικαιρότητα και συνθέτουν μια ανθρώπινη κραυγή διαμαρτυρίας στον παραλογισμό της βίας και του πολέμου.

ΜΙΣΕΛ ΦΑΪΣ:

Αυτοβιογραφία

ενός βιβλίου

(Αθήνα: εκδ. Καστανιώτη, 1994).

✓ Η «Αυτοβιογραφία ενός βιβλίου» είναι το πρώτο μυθιστόρημα του Μισέλ Φάΐς (προηγήθηκε μια ποιητική συλλογή, το 1983) και αποτελείται από τρία σαφώς διακεριμένα μεταξύ τους μέρη. Στο πρώτο, ο αναγνώστης βρίσκεται ενώπιον ενός εξαιρετικά επερόκλητου πραγματολογικού υλικού, που έχει θέμα την ιστορία (κοινωνική, πολιτική και πνευματική) της Κομοτηνής. Αποκόμματα εφημερίδων, δικαστικά πρακτικά, συνομιλίες ή συνεντεύξεις με ανθρώπους της πόλης, καθώς και διαφημιστικά ή σποτάκια εποχής συγκροτούν εδώ, στο άνοιγμα του βιβλίου, ένα πανόραμα του κόσμου από τον οποίο θα προέλθουν, στα επόμενα τμήματα, οι μυθιστορηματοί της. Η παράταξη των στοιχείων φαινεται τυχαία, αλλά μόνο περι αυτού δεν πρόκειται. Στο δεύτερο μέρος, και ενόσω έχουν ήδη εισαχθεί τα πρόσωπα των πρωταγωνιστών, το φαινομενικά τυχαίο παιχνίδι αρχίζει να αποκτά λογική συνοχή: αφηγητές ή τόποι των πρώτων σελίδων εντάσσονται οργανικά στη

δράση και πλαισιώνουν κατ' οικονομίαν την κεντρική έξιλη ένη.

Στο τρίτο μέρος επέρχεται η κάθαρση: αν μπορούμε να ονομάσουμε κάθαρση την απωφίλωση των πρώτων από κάθε πρόσχημα ή έξιδανικευση που ενδεχομένως τους συνόδευαν ως τώρα.

Δύο είναι, νομίζω, οι στόχοι του συγγραφέα στην «Αυτοβιογραφία ενός βιβλίου». Ο ένας συνδέεται με τη γραφή, ο άλλος με το νόημα, με τη λογοτεχνική σημασία. Στο επίπεδο της γραφής, η πρόθεση του Φάΐς γίνεται εύκολα κατανοητή, υπό τον όρο ότι θα προσέξουμε τον τρόπο με τον οποίο σχεδιάζει (ή μάλλον σκηνοθετεί) το έργο του. Όλη η πλοκή οργανώνεται επι τη βάσει μιας καθαρώς ενδοκειμενικής συνθήκης. Παρακολουθώντας ένα μυθιστόρημα που εξελίσσεται μέσα σε ένα άλλο μυθιστόρημα, γρήγορα καταλαβαίνουμε ότι ο δημιουργός οδεύει τους στον αντιπόδες τόσο του ρεαλισμού όσο και της λογοτεχνίας των τεκμηρίων - είδη με τα οποία ο Φάΐς παιζει επι μακρόν, για να πλήξει εντέλει τον κανόνα τους στο κέντρο του: στο πεδίο της αλήθειας και της αληθοφάνειας. Διότι η αλήθεια στην «Αυτοβιογραφία» μετακινείται συνεχώς προς το βάθος της σκηνής (χωρίς να μας αποκαλυφθεί ποτέ εξ ολοκλήρου), ενώ η αληθοφάνεια υπονομεύεται κατ' εξακολούθησιν και συστηματικά, αφού ο αφηγηματικός ιστός διαλύεται κάθε τόσο μπροστά στα μάτια μας, για να επανασυντεθεί αρέσως σε μιαν άλλη, εντελώς διαφορετική μορφή, που θα αντικατασταθεί με τη σειρά της από μια καινούρια (και πάλι απρόβλεπτη) φόρμα, σ' έναν διαρκή κύκλο εναλλαγών και μεταμορφώσεων, σ' έναν ατέλειωτο χορό αντικατοπτρισμών και φωτοσκιάσεων.

Η θελημένη αυτή εξάρθρωση ή εξαλλαγή της μυθιστορηματικής σύμβασης υποστηρίζεται και από ορισμένες επικουρικές μεθόδους, όπως η αφολογική ποικιλία και η εκφραστική πολυμέρεια: λόγια της πάτωσας,

επαγγελματικά ιδιώματα, δημοσιογραφικά στερεότυπα και ψήγματα δοκιμαστικού λόγου ενοφθαλμίζονται σε μία πολυσυλλεκτική αφήγηση (εσωτερικός μονόλογος, αντικειμενική περιγραφή, πρωτο-πρόσωπη εξομολόγηση), που μας οδηγεί αργά αλλά σταθερά στον άλλο σκοπό του Φάις: στο πλάσιμο ενός δραματικού (όχι όμως και μελοδραματικού) περιεχομένου το οποίο παράγει συγκίνηση χωρίς να εκβιάζει τη συμμετοχή μας και δημιουργεί απούς και άρπιους χαρακτήρες χωρίς να καταφεύγει στην αγοραία ψυχολογία ή τον ναρκισσιστικό και φλύαρο θρήνο.

Ο Ευθύμης και ο Μάκης (ο βιογράφος και ο βιογραφούμενος του υπό κατασκευήν, εντός της πλοκής βιβλίου) ζουν το δράμα τους με πεισματική υπομονή και δύναμη: κατεβαίνοντας ώς τον πάτο της συνειδητής τους και τρώγοντας κυριολεκτικά τις σάρκες τους (ο ένας για να δώσει διέξοδο στην κλειστοφορία και στο ριζωμένο πανικό του, ο άλλος για να καταπολεμήσει τη βραδυγλωσσία του) καταφέρουν εν κατακλείδι να εξοικειωθούν με τη σκοτεινή ή την κακή τους μοίρα και να κερδίσουν κάποιες σπιθαμές ισορροπίας στο σκοτεινό ή μίζερο περιβάλλον που τους προσδιόρισε. Με ποιον τρόπο; Με το αλκοόλ, με την τέχνη, με την έντονη ή προκλητική εξωστρέφεια. Τι σημασία έχει όμως τελικά; Το ουσιαστικό είναι άλλο: η αδρή απεικόνιση της περιπέτειάς τους και η δραστική γλωσσική τους σκιαγράφηση. Σε μία σύνθεση όπου γλώσσα και συνείδηση αλληλογραφούνται αδιάκοπα, για να μας θυμίσουν ότι η λογοτεχνία πέρα από εξομολογητήριο ή καθαρτήριο ψυχών, είναι πρωτίστως η φαντασία και οι κόποι του συγγραφέα στο εργαστήριό του.

Βαγγέλης Χατζηβασιλείου

(Από την Ελευθεροτυπία 12.12.1994)

ΔΙΟΝΥΣΗ Κ. ΜΑΓΚΛΙΒΕΡΑ:

Σε εποχή πολυσήμαντη

(Αθήνα: οι Εκδόσεις των Φίλων, 1994)

✓ Ο δεύτερος συγκεντρωτικός τόμος δοκιμών του κ. Διονύση Κ. Μαγκλιβέρα χωρίζεται σε τέσσερις ενόπτερες, οι οποίες, κατά την συγγραφέα, «αποτελούν ελπίδες στήριξης των έργων των ανθρώπων».

Στην πρώτη ενόπτη, με τίτλο «Μυστικοί Χώροι» εξετάζονται ανθρώπινα συναισθήματα και καταστάσεις που προκύπτουν ως αποτέλεσμα των σχέσεων με τους άλλους: η χαρά, η πικρία, η ελπίδα, ο χρόνος, η σωπή, η λειτουργία της συνείδησης κ.ά.

Η δεύτερη ενόπτη, με τίτλο «Πορεία αγωνίας», περιλαμβάνει παρουσίαση και βαθύ προβληματισμό πάνω σε διάφορα

θέματα της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας.

Στην τρίτη ενόπτη, με τίτλο «Πνευματικοί δημιουργοί και δημιουργήματα», καταχωρούνται σκέψεις του συγγραφέα για το περιεχόμενο της μόρφωσης, την ανατορία του γραφίματος, τις σχέσεις συγγραφέα και πολιτικής εξουσίας και την πνευματική σημασία του δοκιμίου.

Τέλος η τετάρτη ενόπτη, με θεματικό τίτλο «Η Ελλάδα στην Ευρώπη», περιλαμβάνει απόψεις για την πορεία του Ελληνι-

σμού προς το 2000 μέσα στα πλαίσια της Ενωμένης Ευρώπης.

Όπως γίνεται φανερό, το περιεχόμενο της νέας συλλογής δοκιμών του κ. Μαγκλιβέρα περιλαμβάνει μεγάλη ποικιλία θεμάτων, καθοριστικών για την ανθρώπινη ζωή και ειδικότερα για εκείνη του Ελλήνα πολίτη. Η μεθόδος που ακολουθεί ο συγγραφέας στην ανάπτυξη των θεμάτων του στηρίζεται στην πολύπλευρη ερευνητική συζήτηση πριν καταλήξει επαγγελματικά στις προσωπικές του τοποθετήσεις.

ΠΑΛΙΕΣ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ

Στον πρερήσιο Τύπο της 14ης Οκτωβρίου 1947 δημοσιεύθηκε η φωτογραφία αυτή με την ακόλουθη λεζάντα: «Η εβραϊκή παροικία υποδεχόμενη τον αφιχθέντα αρχιράββινον Παλαιστίνης Αβραάμ Σιράμπερ». Σημ. «Χρονικών»: Από αριστερά προς τα δεξιά: πρώτη σειρά ο Ραββίνος Αθηνών Ηλίας Μπαρτζίλα, ο Αρχιράββινος Παλαιστίνης Αβραάμ Σιράμπερ, ο Λαός Μωσής και ο Κανάρης Κωνσταντίνης και Πίσω: ο δικηγόρος Λανιπλ Άλχαντης, ο Βίτωρ Λαζάρου Ελιέζερ, ο Λεών Αντζελ, ο Σαρ Σαρουπλίδης και (πιθανώς) ο Αιμιλίος Χαΐμπης.

Από επιμνηρόσυνη δέοντα για τα θύματα του Ολοκαυτώματος (1957). Διακρίνονται, μεταξύ άλλων οι Κανάρης Κωνσταντίνης και Ιστιδ. Αρούχ

[Σημείωση «Χρονικών»: Οι παλιές φωτογραφίες που δημοσιεύονται σ' αυτά τη σελίδα ανήκουν σε ιδιώτες, οι οποίοι δεν διαθέτουν τα μέλη της στογείας των εικονίζομενων γενοντών και προσώπων. Παρακαλούμε όσους αναγνωρίζουν πρόσωπα ή διάθετουν άλλα σημηληρωματικά στοιχεία (ημερομηνίες κ.λπ.) να γράψουν για να σημηληρώνουμε το σχετικό αρχείο. Επίσης παρακαλούμε όσους διαθέτουν παλιές φωτογραφίες να μας τις στελνούν προς δημοσίευση επί επιστροφή].

ENGLISH SUMMARY

of the Contents of Issue No 134

NOVEMBER - DECEMBER 1994

✓ In an article entitled «The Grammar of Conspiracy», Professor Antonis Liakos discusses the medieval concept of the prevalence of «conspiracies against society: conspiracies which, if the racists are to be believed, continue to exist today». Professor Liakos points out that although conspiracies were always thought to exist, their dimensions and importance varied. The involvement in them of «the Jews and Masons» is proof that **«conspiracy-mongering is more important than the actual or alleged conspiracy».**

✓ In an article on **Maimonides, Ideas on economics**, Professor Lazaros Houmanidis detects an influence from Aristotle in the Jewish philosopher's efforts to grasp the ultimate Logos of being, conducting the discussion in the light of Talmudic wisdom.

✓ We reprint in translation an article by Richard Kay published in the *Daily Mail* of 23 July 1993 on the contribution of **Princess Alice of Greece** (mother of the Duke of Edinburgh) to saving Greek Jews during the German Occupation. Princess Alice's role was acknowledged by the posthumous award to her, by Yad Vashem, of the title of «Righteous among the Nations».

✓ We reprint from a book by Adamantios Papakostas, first published in 1882, an extract referring to the **attitude adopted by the Jews on the liberation of Larissa** (Thessaly) from the Turks.

✓ The history of the **Jewish community of the Aegean island of Chios** - a community whose existence was terminated by the Holocaust - is outlined in an article by secondary school headmaster Christos

Gatanas. The historian Josephus tells us that when King Herod visited Chios in 12 BC he met Jewish islanders.

✓ The particular nature of the art of Alexandria, with its influence from Greek thought, is examined by the late Julio Caimi in a study entitled **«The Soul of Alexandrine Art»**. As he notes, «in Judea Greek portrait-painting found the expression it had required, which gave birth to Byzantine Icon-painting and was remodelled by the Italians with their mild nobility».

✓ On 22 May 1946, shortly after the Holocaust, Kanaris Konstantinis visited the **Jewish community of Arts** in Epirus. It consisted of 58 Jews, 24 of whom had returned from concentration camps, as against a figure of 384 before the persecution began. In his report to the Central Board of Jewish Communities in Greece, K. Konstantinis describes the state of the members of the community and their monuments.

✓ In a petition to the university community of Thessaloniki, 133 members of the teaching staff call for the **erection of a monument to the city's Jews** who were exterminated in the Holocaust.

✓ An article published in the French periodical *Pardes* (no 19-20, 1994) provides us with figures for the **Jewish population of Europe** found in the secret KGB archives at Vilna in Lithuania.

✓ In an essay entitled «Listening to Isaiah», the Italian poet Giuseppe Ungaretti, leader of the Hermetic school, describes the philosophical thoughts which emerged from a reading of the Book of Isaiah.

✓ The issue ends with a number of book reviews.

